

RAADSINFORMATIEBRIEF

14R.00021

Van : college van burgemeester en wethouders

Datum : 28 januari 2014

Portefeuillehouder(s) : wethouder Duindam

Portefeuille(s) : milieu en duurzaamheid

Contactpersoon : F. Kers

Tel.nr. : 8429

E-mailadres : kers.f@woerden.nl

Gemeente Woerden

14R.00021

Onderwerp:

Duurzaamheid in de gemeente Woerden

Kennisnemen van:

De stand van zaken over Duurzaamheid

Inleiding:

In deze raadsinformatiebrief wordt de raad geïnformeerd over de inspanningen binnen de gemeente Woerden rond duurzaamheid. Er wordt ingegaan op een aantal in het oog springende projecten in 2013, inclusief de projecten die een financiële ondersteuning vanuit het duurzaamheidsbudget hebben gekregen. Vervolgens wordt een aantal sleutelprojecten voor 2014 toegelicht. Voor een totaaloverzicht van de verschillende duurzaamheidsprojecten verwijzen wij graag naar het bijgaande "Actieprogramma Duurzaamheid gemeente Woerden 2014-2015" (14i.00176).

Kernboodschap:

Binnen de gemeentelijke organisatie wordt hard gewerkt aan het uitvoering geven van de ambities van de gemeente Woerden op het gebied van energie, klimaat en duurzaamheid. Duurzaamheid gaat steeds meer een vanzelfsprekend onderdeel gaan uitmaken van plannen, projecten, werkprocessen en activiteiten. De inspanningen op het gebied van duurzaamheid zijn erop gericht om de ecologische footprint van de gemeente Woerden en de gemeentelijke organisatie te verkleinen.

Actieprogramma Duurzaamheid 2014-2015

In de vorige RIB over duurzaamheid (februari 2013) werd aangekondigd dat er een actieprogramma in de maak was. Dit document is als bijlage bij deze RIB gevoegd. In bijgaand "Actieprogramma Duurzaamheid" (14i.00176) zijn de ambities van de gemeente Woerden op het gebied van duurzaamheid benoemd en vervolgens vertaald naar een zestal thema's:

- klimaatneutrale gemeente
- duurzame gebiedsontwikkeling
- duurzame gebouwen en leefomgeving
- duurzame gebruikers
- duurzame mobiliteit
- leefbaarheid

Deze thema's zijn verder uitgewerkt in concrete projecten en activiteiten voor 2014-2015, waarbij ook wordt aangegeven welke projecten een financiële ondersteuning krijgen vanuit het duurzaamheidsbudget. Op deze manier kan op een gestructureerde wijze uitvoering worden gegeven aan duurzaamheid. De ontwikkelingen rond duurzaamheid gaan snel en het is van belang om hier als gemeente in mee te bewegen en waar nodig snel op deze ontwikkelingen in te kunnen spelen. Daarom wordt dit actieprogramma halfjaarlijks geupdated. Op deze manier wordt het een levend document dat bijdraagt aan de integrale afstemming binnen de ambtelijke organisatie en de afstemming met het college en de gemeenteraad. In aansluiting op dit actieprogramma gaat een gestructureerd periodiek overleg plaatsvinden met de portefeuillehouder over onderwerpen als lucht-, bodem- en waterkwaliteit, asbest en sanering dieseltanks.

Projecten 2013, inclusief inzet duurzaamheidsbudget

Energiebesparing stadhuis

De zonnepanelen op het dak van het stadhuis liggen er nu ruim één jaar (sinds oktober 2012) waardoor ook de opbrengsten inzichtelijk kunnen worden gemaakt. De verwachte gemiddelde opbrengst was 85.000 Kwh (oktober 2012 –september 2013). Nu blijkt dat de zonnepanelen zelf iets meer hebben opgeleverd, namelijk 85.579 Kwh. Na een voorjaar vol sneeuw hebben de panelen in de maanden april 2013 en juli 2013 het meest opgeleverd. De opbrengst in augustus en september 2013 viel tegen, dit was te wijten aan een lager dan verwacht aantal zonuren. Met dit project geeft de gemeente het goede voorbeeld dat zelfs met een bestaand gebouw duurzame energie te produceren is. De zonnepanelen leveren tien procent van de energievoorziening van het stadhuis. In de centrale hal van het stadhuis is op een monitor de dagopbrengst van de zonnepanelen te volgen.

Naast de zonnepanelen is het stadhuis in 2012 ook voorzien van energiebesparende LED-verlichting en aanwezigheidsschakelingen. Ook is het ketelhuis geïsoleerd. Hiermee zet de gemeente Woerden opnieuw een stap in de verduurzaming van gemeentelijke gebouwen. Ondanks dat het een oud gebouw is leveren de maatregelen ten aanzien van verlichting een jaarlijkse besparing van € 8.000,- op. Het gaat hierbij om 60.000 KWh per jaar aan besparing op energie en de rest op onderhoudskosten. Dit komt overeen met het energieverbruik van circa 18 woningen. De terugverdientijd op de verlichting is 6 jaar. Voor de aanpassingen in het ketelhuis geldt een terugverdientijd van 2 jaar. Het budget voor deze investeringen is gevonden in het exploitatiebudget van het stadhuis zelf.

Verduurzamen Batensteinbad

Het Batensteinbad was toch aan groot onderhoud toe en dit was een goede aanleiding om te bekijken welke duurzaamheidsmaatregelen genomen kunnen worden. Een haalbaarheidsonderzoek heeft uitgewezen welke maatregelen rendabel bleken. De totale investering voor de duurzaamheidsmaatregelen bedraagt € 490.000,- (ex. BTW). Hierbij gaat het om diverse maatregelen om energie te besparen, zoals nieuwe verwarmingsketels, een warmteterug-winstallatie voor het spoelwater en LED-verlichting. Ook worden de baden 's nachts afgedekt en wanneer zij langere tijd niet gebruikt worden. De volgende besparingen worden gerealiseerd:

- Verwarmingsketels: een duurzame manier van stoken levert een CO₂-besparing op van 247 ton per jaar. De terugverdientijd is 10 jaar.
- Warmteterugwinstallatie: deze installatie zorgt ervoor dat het nieuw toe te voegen koude water wordt opgewarmd met het warme spoelwater voordat het afgevoerd wordt. Dit levert een besparing op van ongeveer 10 ton CO₂ per jaar.
- LED-verlichting: de verlichting boven het wedstrijdbad is vervangen door LED-lijnverlichting. Dit levert een CO₂-besparing op van 11 ton per jaar. Ten opzichte van de huidige verlichting betekent dit 75% besparing Kwh, circa € 2.000,- per jaar. De terugverdientijd van de meerinvestering is 4 jaar.
- Afdekken zwembaden: om warmteverlies van het water tegen te gaan worden de drie baden 's nachts, en wanneer deze langere tijd niet gebruikt worden, afgedekt met een afdekfolie. De omgevingstemperatuur kan hierdoor verlaagd worden, wat tot gevolg heeft dat er minder gestookt hoeft te worden. De investering van € 75.000,- wordt terugverdiend in 4 jaar.

Daarnaast wordt ook het dak van het Batensteinbad duurzaam ingezet. Inwoners die op eigen dak geen zonnepanelen kunnen plaatsen maar die wel graag zelf zonne-energie opwekken, kunnen zonnepanelen aanschaffen op het dak van het Batensteinbad. De gemeente Woerden verhuurt dit dak aan Solar Green Point Batensteinbad Woerden, een coöperatieve vereniging die duurzame energie opwekt voor haar leden. Hiermee wil de gemeente een voorbeeld zijn voor andere gebouweigenaren met een groot dakoppervlak. Het Batensteinbad beschikt over 1000 m² dak waar 200 zonnepanelen op geplaatst worden van elk 250 wattpiek. Hiermee kan 42.500 kWh worden opgewekt, waarmee 12 huishoudens volledig van elektriciteit kunnen worden voorzien. Daarnaast wordt de CO₂ uitstoot van het elektriciteitsverbruik van 12 huishoudens hiermee vermeden. Medio 2014 vindt een evaluatie plaats van de pilot Batensteinbad. Voor vervolgonderzoek en het opstellen van beleid voor de positionering van gemeentelijke daken is een bedrag van € 10.000,- gereserveerd in het duurzaamheidsbudget 2014.

Energy Battle 2013

De Energy Battle was een vier maanden durende energiebespaarwedstrijd (10-10-2012 t/m 8-2-2013) op initiatief van het Klimaatverbond. Dertien gemeenten deden mee. Alle deelnemers registreerden thuis hun energieverbruik door middel van Wattchers. De resultaten werden online bijgehouden en deelnemers kregen tips om zoveel mogelijk energie te besparen. Ook Woerden deed mee met drie teams van deelnemers die beurtelings in drie rondes van vier weken thuis zoveel mogelijk energie hebben bespaard. Een groep Minkema-leerlingen en hun gezinnen vormden het eerste Woerdense team. Twee teams bestonden uit inwoners van de gemeenten Woerden. Onze gemeente heeft helaas niet gewonnen, maar er zijn wel hele mooie resultaten behaald: één van de teams uit Woerden bespaarde zelfs gemiddeld 18,82% energie. Vanuit het duurzaamheidsbudget 2012 werd € 2.500,- beschikbaar gesteld voor de aanschaf van 10 Wattchers. Nu deze activiteit is afgerond worden de Wattchers ingezet voor andere activiteiten binnen de gemeente Woerden. Twee Wattchers gaan deel uitmaken van een leskist over energie voor basisscholen (NME) en voor de overige acht Wattchers wordt een uitleensysteem opgezet zodat inwoners van Woerden hiermee aan de slag kunnen. In de communicatie hierover wordt ook een koppeling gemaakt met de warmtescan, zonnescan (gerekend maart 2014) en duurzaamheidslening.

Mijn Groene Hart Energie

In het nastreven van duurzaamheid wordt nadrukkelijk samenwerking gezocht met externe partijen, zoals lokale bedrijven. Dit past in de visie van het college om het komen tot een slanke overheid en een sterke samenleving. Er is een sterk vertrouwen in het innovatief vermogen van burgers en ondernemers in de gemeente. Mijn Groene Hart Energie (MGHE) is een initiatief waar inwoners elkaar vinden om gezamenlijk aan de slag te gaan met lokale, betaalbare en duurzame energie. De gemeente ondersteunt de doelstellingen en faciliteert waar nodig en mogelijk, bijvoorbeeld bij de organisatie van energiecafés. Vanuit het Duurzaamheidsbudget heeft de gemeente eenmalig € 685,- bijgedragen aan de website voor MGHE. MGHE wordt betrokken bij het project "Woerden werkt", deelproject "Energieteams" (zie pagina 26-28 van bijgaand Actieprogramma Duurzaamheid).

Biobased Economy

In maart 2013 was de gemeente Woerden gastheer voor een debat over mestverginging. Wethouder Duindam maakte deel uit van het panel. Er is onder andere van gedachte gewisseld over het financieel-economisch perspectief, effecten voor de bodemkwaliteit, effecten op het landschap, en de ethische kant van het verhaal. Duidelijk is dat mestverginging op dit moment nog niet rendabel is. De ontwikkelingen op dit gebied worden nauwlettend gevolgd (zie project Biobased Economy op pagina 13 in het duurzaamheidsplan). De interne kosten van € 405,- voor dit debat zijn uit het duurzaamheidsbudget 2013 bekostigd.

Biobased Economy richt zich niet alleen op de mestproblematiek. Andere innovatieve ontwikkelingen die Biobased gericht zijn worden ook onderzocht. Dit gebeurt in samenwerking met andere gemeenten (zie pagina 12 van bijgaand duurzaamheidsprogramma).

Stimuleren duurzame mobiliteit

Eén van de duurzaamheidsambities is het stimuleren van duurzame mobiliteit. De gemeente streeft ernaar drempels voor elektrisch rijden zoveel mogelijk weg te nemen en heeft hierin ook een voorbeeldfunctie. In 2013 werd € 10.000,- in het duurzaamheidsbudget gereserveerd om de interne kosten te dekken die gemoeid zijn met het verlenen van medewerking voor plaatsing van oplaadpunten in de openbare ruimte. Dit bedrag is inclusief het plaatsen van de bebording bij deze oplaadpunten.

De voorbeeldfunctie van de gemeente heeft in maart 2013 geresulteerd in de aanschaf van een elektrische bode-auto, waarbij de bode-auto op aardgas is ingeruild. Hierdoor wordt uitvoering gegeven aan de motie van de raad om ook voor het eigen wagenpark de overstap te maken naar duurzame mobiliteit.

De gemeente draagt zo bij aan een betere leef- en luchtkwaliteit in de stad en geeft zo een impuls aan duurzame mobiliteit. Naast een oplaadpunt in de bodegarage is ook een openbaar oplaadpunt aangelegd bij het stadhuis. De kosten voor beide oplaadpunten bedragen in totaal € 4.950,- hetgeen is bekostigd uit het duurzaamheidsbudget. Met het plaatsen van dit openbare oplaadpunt draagt de gemeente Woerden bij aan het verbeteren van de infrastructuur voor elektrische rijders. Voor de aanschaf van de elektrische bode-auto (inclusief huur accu) is voor € 25.039,- een beroep gedaan op het duurzaamheidsbudget.

Warmtescan en zonnescan

In maart 2013 is de warmtescan beschikbaar gesteld via de website van de gemeente. Inwoners kunnen op de site inzoomen op hun woning en zien of er warmte verloren gaat. De gemeente wil eigenaren van woningen en andere gebouwen hiermee stimuleren om energie te besparen. Naast deze warmtescan (bekostigd uit duurzaamheidsbudget 2012), wordt op dit moment ook een zonnescan ontwikkeld die kosteloos wordt aangeboden aan inwoners van Woerden. Hiervoor wordt aangehaakt op een initiatief vanuit de provincie Utrecht voor een provinciale zonnescan. Deze scan is medio maart 2014 operationeel. Inwoners kunnen hiermee zien in hoeverre hun dak geschikt is voor zonnepanelen. Voor de bijdrage van de gemeente Woerden aan deze zonnescan is € 11.500,- in het duurzaamheidsbudget 2013 gereserveerd.

Evenement "Duurzaam Woerden"

Op 21 september 2013 organiseerde de gemeente Woerden samen met lokale ondernemers "Duurzaam Woerden", een evenement dat geheel in het teken van duurzaamheid stond. Uit het budget duurzaamheid is € 12.705,- beschikbaar gesteld voor de personele inzet om het evenement te organiseren. Daarnaast gaat het om een werkbudget van € 6.000,-. Naast elektrische auto's, fietsen en scooters konden bezoekers kennismaken met zonnepanelen en duurzaam voedsel. Het welslagen van een evenement over een onderwerp als duurzaamheid is niet uit aantallen bezoekers af te leiden.

Uit de evaluatie blijkt dat het evenement goed is verlopen en het doel om duurzaamheid onder de aandacht te brengen van het publiek is bereikt. Duidelijk is dat elektrisch/hybride vervoer inmiddels wel bekend is bij het grote publiek. De autodealers trokken de conclusie dat dit evenement niet bijzonder genoeg (meer) is, mensen komen hier niet specifiek voor op de been. Er moeten weer nieuwe innovaties komen wil dit interessant zijn om dit middels een evenement aan het publiek te presenteren.

De ondernemers op de energiemarkt waren zeer te spreken over het verloop van de dag. Zij kregen een goede aanloop, legden vele contacten en voerden goede gesprekken. Het doel netwerken voor ondernemers in het Energiecafé is niet bereikt, alhoewel er heel veel aan gedaan is om ondernemers en verenigingen te bereiken. Conclusie is dat een Energiecafé op een dergelijk evenement niet het juiste middel is om deze doelgroep te bereiken. Voor communicatie over onderwerpen rond duurzaamheid zal meer aangesloten moeten worden op reguliere bijeenkomsten voor ondernemers.

Afgesproken is begin 2015 opnieuw met ondernemers om de tafel te gaan en te bekijken of er op het gebied van duurzaamheid iets nieuws te brengen is (bijvoorbeeld auto's op waterstof), en zo ja voor welke doelgroep dit interessant is en hoe dit wordt gecommuniceerd. Organisatie van een evenement is geen doel op zich, maar een middel en alleen aan de orde als dit een belangrijke toegevoegde waarde heeft.

Bodemkwaliteitskaart

Het college heeft in 2012 aangegeven in principe voorstander te zijn van het opstellen van een regionale bodemkwaliteitskaart. Als er meer grond binnen de regio hergebruikt kan worden hoeft er minder grondtransport (aan- en afvoer) plaats te vinden. Andere duurzaamheidsaspecten (planet) zijn dat er minder grond hoeft te worden gewonnen, er minder verkeersdruk is, minder CO₂-uitstoot en minder fijnstof. Voordelen (profit) zijn verder dat er door inzicht in de algemene bodemkwaliteit en in locaties waar grond mag worden toegepast, minder bodemonderzoeken en partijkeuringen nodig zijn. Er hoeft ook minder te worden gesaneerd en er kan meer grond worden hergebruikt. Vanuit het duurzaamheidsbudget is eenmalig € 1.500,- beschikbaar gesteld voor de uitwerking van de eerste fase waarbij inzicht ontstaat in het kostenplaatje voor het vervolgtraject. Deze uitkomsten leren dat het opstellen van een bodemkwaliteitskaart ook financieel haalbaar is voor de gemeente Woerden gezien het feit dat minder bodemonderzoeken en partijkeuringen nodig zijn. Een voorstel wordt nog voorgelegd aan het college; dekking vindt plaats vanuit een regulier budget.

Klimaatverbond

De gemeente Woerden is lid van het Klimaatverbond. De kosten van het lidmaatschap voor 2012 en 2013 bedragen in totaal € 1.093,- en zijn bekostigd uit duurzaamheidsbudget 2013. Het Klimaatverbond helpt ambtenaren en bestuurders bij het maken en uitvoeren van energie- en klimaatbeleid door actuele kennis en ervaring te delen, door de juiste partijen aan elkaar te verbinden en door Europees en Rijksbeleid te vertalen naar Nederlandse mogelijkheden. Activiteiten waaraan de gemeente Woerden zich aan heeft verbonden zijn de energie-bespaar-wedstrijd "Energy Battle" (2012-2013) en de wedstrijd "duurzaamste wethouder van Nederland" waarin wethouder Duindam een derde plaats behaalde (2013).

Sleutel projecten in 2014

In 2014 wordt onverminderd uitvoering gegeven aan de duurzaamheidsambities. Een aantal in het oog springende projecten wordt onderstaand toegelicht:

Klimaatneutrale gemeente

Er is een CO₂-footprint van de gemeentelijke organisatie opgemaakt. Deze geeft richting op welke onderdelen de komende jaren vooral in te steken. Door het opzetten en inrichten van energiecoördinatie en -beheer wordt de grip op het energieverbruik van de eigen organisatie en de facturatie daarvan groter. Door regelmatig een dergelijke footprint op te stellen wordt de voortgang bewaakt en kan worden bijgesteld. In 2014 worden hierover met de teams binnen de gemeentelijke organisatie afspraken gemaakt. Daarnaast wordt in 2014 een ecologische footprint gemaakt voor de gemeente Woerden. Deze gegevens vormen het startpunt voor de verdere concretisering van de algemene ambitie om de ecologische footprint te verkleinen. Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt wat realistische doelstellingen zijn en wat dat betekent om te bereiken. Voor de expertinzet rond het project "klimaatneutrale gemeente" is vanuit het duurzaamheidsbudget 2014 een bedrag van € 15.000,- beschikbaar gesteld.

Daarnaast heeft de gemeente Woerden zich verbonden aan het initiatief "CO₂- Countdown" van Stichting Urgenda. Deze stichting heeft tot doel de klimaatproblematiek op de agenda te zetten. Concreet gaat het bij dit initiatief om het verkleinen van de ecologische footprint; een eerste gesprek hierover vindt plaats op 23 januari a.s.

Stimuleren duurzame mobiliteit

Vanuit het duurzaamheidsbudget 2014 wordt in totaal € 35.000,- gereserveerd voor het stimuleren van duurzame mobiliteit (zie pagina 24 en 25 van het Actieprogramma Duurzaamheid). Hierbij gaat het om: € 10.000,- aan interne kosten om plaatsing van oplaadpunten in de openbare ruimte mogelijk te maken (inclusief bebording); € 10.000,- bijdrage vanuit gemeente voor 2-plug oplaadpunten van derden; € 5.000,- voor kosten vastrecht; € 10.000,- voor de plaatsing van vijf oplaadpunten per jaar door de gemeente (de gemeente plaatst jaarlijks vijf oplaadpunten in de openbare ruimte gedurende drie jaar; kosten zijn € 10.000,- per jaar).

Pilot dynamische verlichting en pilot solar verlichting

In het kader van innovatie in verlichten vindt een tweetal pilots plaats. Doelstelling voor beide pilots is doelmatig en duurzaam verlichten, innoveren in verlichten en besparen op energiekosten. Voor de eerste pilot gaat het om het plaatsen van solarverlichting langs fietspaden in delen van de openbare ruimte waar geen bekabeling ligt. De tweede pilot omvat dynamische verlichting (dimmen), ecologische verantwoord verlichten (kleur verlichting afstemmen op aanwezige ecologie) en lichtmanagement (sturen op gegevens: tijden en tellingen). In totaal wordt vanuit het duurzaamheidsbudget 2014 een bedrag van € 12.700,- beschikbaar gesteld voor deze pilots, zijnde de meerkosten voor het eco-aspect.

Positionering gemeentelijke daken

Zoals in deze RIB aangegeven vindt medio 2014 een evaluatie plaats van de pilot zonnepanelen op het dak van het Batensteinbad. Voor vervolgonderzoek en het opstellen van beleid voor de positionering van gemeentelijke daken is een bedrag van € 10.000,- gereserveerd in het duurzaamheidsbudget 2014.

Biobased Economy

Binnen de gemeente Woerden wordt in kaart gebracht wat de mogelijkheden zijn voor biomassa teelt op braakliggende terreinen. Ter voorbereiding wordt in januari 2014 een workshop gehouden om met interne en externe belanghebbenden te brainstormen over de mogelijkheden. De kosten voor deze workshop van € 4.250,- worden betaald uit het duurzaamheidsbudget 2013.

Energiebesparing grote kantoorgebouwen

Over de uitstoot van CO₂ heeft Nederland internationaal afspraken gemaakt. Eén van de instrumenten die Nederland inzet om de afgesproken CO₂-reductie te bereiken is het doorvoeren van verplichte maatregelen die worden omschreven in de wetgeving. De Wet milieubeheer is één van de wetten waarin bepalingen zijn opgenomen over energiegebruik. Kantoorgebouwen met een (middel)grote omvang vallen op basis van het geïnstalleerd thermisch vermogen onder de Wet milieubeheer. De wetgeving schrijft voor dat maatregelen slechts verlangd kunnen worden bij een terugverdientijd van vijf jaar of minder. Naast de gezamenlijke verantwoording voor het milieu is het voor eigenaren en beheerders van deze kantoorgebouwen van belang dat energiebesparende maatregelen op afzienbare termijn ook kostenbesparingen opleveren. Een voorzichtige inschatting aan de hand van de uitkomsten van eerder uitgevoerde milieucontroles leert dat er jaarlijkse besparingen tot 15% mogelijk zijn. Dit project is van start gegaan in november 2013 en wordt in twee jaar uitgevoerd. In 2013 en 2014 worden respectievelijk 37 en 31 gebouwen gecontroleerd. Hierin worden ook leegstaande gebouwen meegenomen, waarbij weliswaar geen maatregelen kunnen worden afgedwongen maar wel op basis van de laatste gebruiksgegevens inzichtelijk gemaakt kan worden welke besparingen er mogelijk zijn. Dit project vindt plaats binnen de reguliere milieu-inzet van de gemeente Woerden. Afronding vindt medio maart 2014 plaats. Het streven is erop gericht in de volgende RIB over duurzaamheid (juni 2014) te kunnen terugkoppelen welke concrete resultaten er geboekt zijn.

Vervolg:

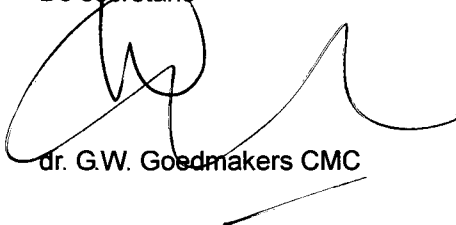
Er wordt halfjaarlijks verslag gedaan van de stand van zaken rond duurzaamheid. In de volgende RIB, medio juni 2014, worden de resultaten van een aantal projecten uit 2014 nader toegelicht. Ook wordt het "Actieprogramma Duurzaamheid" dan geupdated zodat college en raad optimaal op de hoogte blijven van de inspanningen binnen de gemeente Woerden rond duurzaamheid.

Bijlagen:

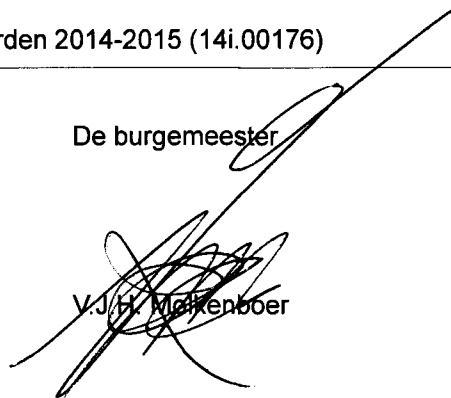
Actieprogramma Duurzaamheid gemeente Woerden 2014-2015 (14i.00176)

De secretaris

dr. G.W. Goedmakers CMC

De burgemeester

V.J.H. Melkenboer

Actieprogramma Duurzaamheid

Gemeente Woerden

2014-2015 (versie 20-01-2014)

INHOUDSOPGAVE

Pagina

Inleiding	3
1. Aanleiding	3
2. Definitie Duurzaamheid	4
3. Waar staat Woerden nu?	5
5. Ambities gemeente Woerden	6
6. Slanke overheid, sterke samenleving	6
7. Duurzaamheid mogelijk maken	7
8. Focus/thema's:	
8.1 Klimaatneutrale gemeente	8
8.2 Duurzame gebiedsontwikkeling	10
8.3 Duurzame gebouwen en leefomgeving	15
8.4 Duurzame gebruikers	21
8.5 Duurzame mobiliteit	24
8.6 Leefbaarheid	26
Bijlage 1: Stand van zaken rond stimuleringsregelingen	29

(wijzigingen/aanvullingen voor dit actieprogramma duurzaamheid graag mailen naar: kers.f@woerden)

Inleiding

In dit Actieprogramma Duurzaamheid zijn de ambities van de gemeente Woerden op het gebied van duurzaamheid benoemd en vervolgens vertaald naar een aantal thema's. Deze thema's zijn daarna verder uitgewerkt in concrete projecten en activiteiten voor 2014-2015.

De ontwikkelingen rond duurzaamheid gaan snel en het is van belang om hier als gemeente in mee te bewegen en waar nodig snel op deze ontwikkelingen in te kunnen spelen. Daarom wordt dit Actieprogramma halfjaarlijks geupdated. Op deze manier wordt het een "levend" document dat bijdraagt aan de integrale afstemming binnen de ambtelijke organisatie en de afstemming met het college en de gemeenteraad.

"De duurzame samenleving -het vinden van een balans tussen mens en natuur- is geen statisch eindpunt waar we volgens een vastomlijnd pad naar toe kunnen werken".

In dit document wordt eerst aangegeven wat de aanleiding is om dit actieprogramma op te stellen. Vervolgens wordt ingegaan op algemene uitgangspunten zoals de afbakening van de betekenis van het begrip duurzaamheid voor de gemeente Woerden, het doel van dit actieprogramma en hoe de gemeente bijdraagt aan duurzaam handelen. Daarna is een verdere uitwerking gemaakt aan de hand van de thema's: "Klimaatneutrale gemeente", "Gebiedsontwikkeling", "Duurzame gebouwen en leefomgeving", "Duurzame gebruikers", "Duurzame mobiliteit" en "Leefbaarheid". Vervolgens is na een korte beschrijving per thema in tabelvorm een overzicht van de projecten en activiteiten opgenomen. Ook wordt in bijlage 1. een overzicht gegeven van de stand van zaken rond stimuleringsregelingen.

Aanleiding

In de afgelopen jaren is hard gewerkt aan het uitvoering geven van de ambitie van de gemeente Woerden op het gebied van energie, klimaat en duurzaamheid. Deze inspanningen leiden ertoe dat duurzaamheid steeds meer een vanzelfsprekend onderdeel gaat uitmaken van plannen, projecten, werkprocessen en activiteiten. Er wordt gewerkt aan de hand van verschillende plannen en beleidsdocumenten: Milieuvisie, Energie-en Klimaatbeleidsplan, Nota woonkwaliteit, (duurzaam) inkoopbeleid, de Structuurvisie en de Millenniumdoelen.

Wat is de noodzaak om dit Actieprogramma Duurzaamheid op te stellen?

- De Milieuvisie en het Energie- en Klimaatbeleidsplan lopen beide in 2014 af. De projecten die hieruit voortvloeiden zijn grotendeels opgenomen in een SLOK-programma (Stimulering Lokale Klimaatinitiatieven) en gedurende de periode 2009-2012 uitgevoerd.
- Zowel de Nota woonkwaliteit als de Structuurvisie kennen geen uitvoeringsprogramma.
- Aan de Millenniumdoelen zijn geen concrete projecten of een uitvoeringsprogramma gekoppeld.
- Naast deze visies en plannen worden er van tijd tot tijd moties door de raad aangenomen die te maken met duurzaamheid. Een voorbeeld hiervan is de motie met betrekking tot het -waar mogelijk- overschakelen van wagenpark op elektrische varianten. Een ander voorbeeld is het beschikbaar stellen van de duurzaamheidslening voor particulieren en verenigingen/stichtingen.

Kortom er is behoefte aan een actieprogramma dat richting geeft aan waar de gemeente qua duurzaamheid de komende jaren op inzet. Door dit actieprogramma wordt in kaart gebracht welke ontwikkelingen er op de gemeente afkomen en hoe de gemeente hier, binnen het beschikbare budget en personele capaciteit, integraal op in speelt.

Definitie Duurzaamheid

Dat de gemeente iets moet doen op het gebied van duurzaamheid staat niet ter discussie (zo raken fossiele brandstoffen en grondstoffen op, het milieu raakt uitgeput, de kosten van levensonderhoud stijgen etc.). Duurzaamheid is een mondiaal vraagstuk dat vraagt om actie op lokaal niveau.

Het is goed om eerst te formuleren wat duurzaamheid nu eigenlijk is. Duurzaamheid is een gelijke focus op sociale aspecten (People), ecologische aspecten (Planet) en economische aspecten (Profit of prosperity). Vooral van belang is het einddoel van gelijkheid in deze drie P's in beeld te houden. Economische en sociale aspecten zijn vaak al ingebed in gemeentelijk beleid, ecologisch minder. Dit actieprogramma richt zich met name op de ecologische pijler met een focus op klimaat en energie, echter zonder de gelijkheid uit het oog te verliezen. Immers maatregelen die economisch niet haalbaar zijn, hebben hierbij geen kans van slagen.

De Verenigde Naties definieert het begrip "duurzame ontwikkeling" in haar rapport "Our Common Future":

"De ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen"

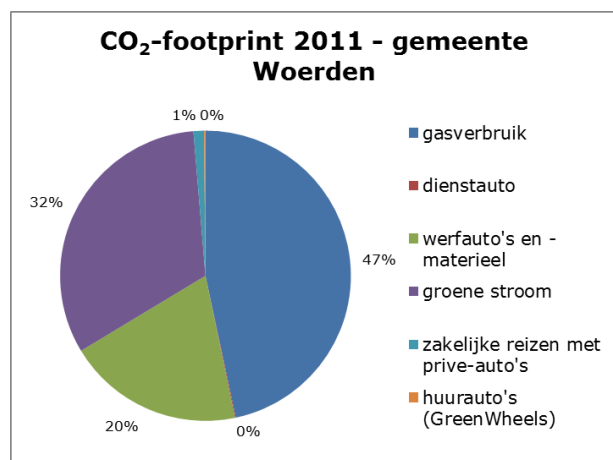
Van Dale:

- duur•zaam: (bijvoeglijk naamwoord, bijwoord; vergrotende trap: duurzamer, overtreffende trap: duurzaamst)
- lang durend
- weinig aan slijtage of bederf onderhevig
- het milieu weinig belastend

Waar staat Woerden nu?

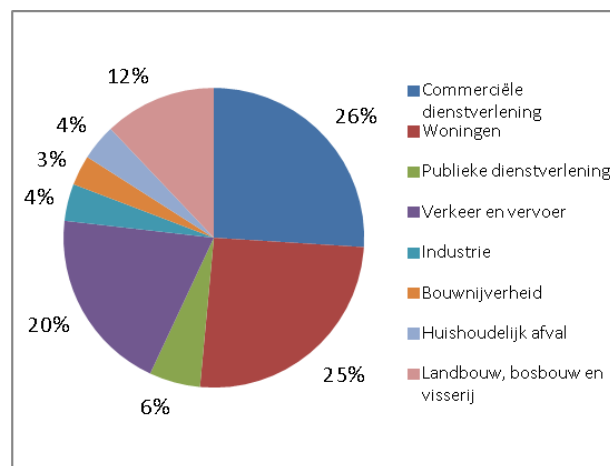
CO₂ footprint

Zowel voor de gemeente Woerden als geheel (inclusief inwoners en bedrijven) als voor de gemeentelijke organisatie zijn gegevens beschikbaar over de CO₂-uitstoot. Over 2011 zijn momenteel de meest recente en complete cijfers bekend. In onderstaande diagrammen zijn voor beide CO₂ footprints te zien. Deze footprints geven de hoeveelheid CO₂ uitstoot van de gemeentelijke organisatie dan wel alle inwoners en bedrijven in Woerden weer. Dit is met name energie gerelateerd. Bijvoorbeeld van het elektriciteitsverbruik van de gemeente of het autogebruik van inwoners.

CO₂ uitstoot gemeentelijke organisatie 2011

De gemeentelijke organisatie Woerden was in 2011 verantwoordelijk voor een CO₂-uitstoot van 1.205,5 ton (na compensatie). De verdeling op onderdelen is in bovenstaande cirkeldiagram zichtbaar.

CO₂ uitstoot gemeente Woerden 2011

(Bron: www.klimaatmonitor.databank.nl)

De gemeente Woerden (gemeente-breed) had in 2011 een CO₂-uitstoot van 344.000 ton. In bovenstaande cirkeldiagram is de verdeling van de verschillende sectoren terug te zien.

Ecologische footprint

Een ecologische footprint gaat verder dan een CO₂ footprint. Er wordt bij een ecologische footprint naast de CO₂ uitstoot ook naar de milieubelasting gekeken die veroorzaakt wordt bij bijvoorbeeld het produceren van goederen. Dit wordt gemeten in de hoeveelheid aardoppervlak dat nodig is voor een persoon, organisatie of stad. In 2014 wordt een ecologische footprint gemaakt voor de gemeente Woerden. Deze vormt het startpunt voor de verdere concretisering van de algemene ambitie om de ecologische footprint te verkleinen. Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt wat realistische doelstellingen zijn en wat dat betekent om te bereiken.

Ambities gemeente Woerden

Om de leefbaarheid binnen de gemeente Woerden in de toekomst te kunnen blijven garanderen, wordt sterk ingezet op duurzame toepassingen en oplossingen. Er wordt een integrale aanpak gevolgd waarin de 3 P's (People, Planet, Profit) tot uiting komen.

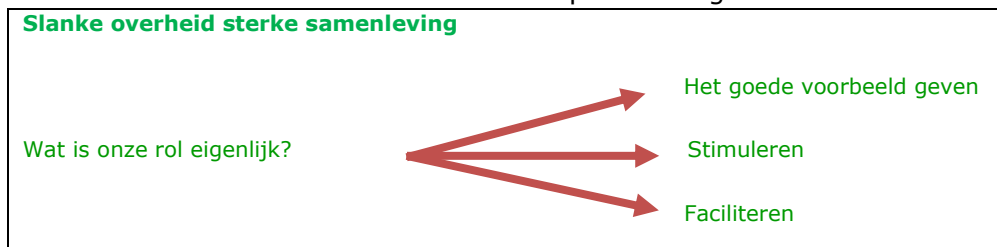
Op basis van de invloedssfeer van de gemeente en de afbakening van het begrip duurzaamheid zijn zes thema's geformuleerd: "Klimaatneutrale gemeente", "Gebiedsontwikkeling", "Duurzame gebouwen en leefomgeving", "Duurzame gebruikers", "Duurzame mobiliteit", en "Leefbaarheid". Het streven is erop gericht door inzet van deze thema's de ecologische footprint jaarlijks stap voor stap te verkleinen. Hierbij gaat het enerzijds om de inzet vanuit de gemeentelijke organisatie en anderzijds om de inzet van de gemeente als geheel (inwoners en bedrijven).

De duurzaamheidsdoelen in de Begroting gemeente Woerden 2014 zijn:

- Verbetering van duurzaamheid in ruimtelijke plannen, met name op gebied van (fossiele) energieconsumptie
- Verbeteren duurzaamheid (reduceren energieverbruik) in de bestaande bouw
- Stimuleren van duurzame energie en vervoer
- Voorbeeldfunctie realiseren: duurzaamheid van de eigen organisatie verbeteren

Slanke overheid, sterke samenleving

De rol van de gemeente over duurzaamheid is op hoofdlijnen faciliterend en stimulerend. Vanuit haar voorbeeldrol inspireert de gemeente inwoners en het bedrijfsleven tot duurzaam gedrag en het uitvoeren van duurzame maatregelen. Aan het uitvoeren van duurzame maatregelen kan ook een wettelijke verplichting ten grondslag liggen, zoals voor het project "energiebesparing kantoorgebouwen" (zie het thema duurzame gebouwen). De gemeente is vanuit de rol als actor in het proces betrokken of heeft stimulerende rol, verbindt partijen, behartigt lokale belangen en zet zich actief in om een blijvende duurzame werking van het resultaat voor elkaar te krijgen. Deze visie brengt met zich mee dat ook de samenleving een duidelijke rol heeft. Duurzame (in de zin van blijvende) oplossingen en aanpakken tot stand brengen vraagt om een duidelijke rol van inwoners en ondernemers. Duurzaamheid levert op verschillende vlakken voordeel op. Verwacht wordt dat zowel inwoners als ondernemers haar kansen op het gebied van duurzaamheid pakt. Een voorbeeld: een energiezuinig huis levert naast een lagere energierekening ook extra comfort op, kortom wezenlijke voordelen voor de gebruiker. De gemeente laat zien wat de mogelijkheden zijn, maar de eigenaar-bewoner moet zelf de keuze maken om energiebesparende maatregelen te nemen.

Duurzaamheid mogelijk maken

In de rol van 'Het goede voorbeeld geven' is het van belang duurzaamheid vanaf het begin mee te nemen in de planvorming. Op deze manier ontstaan kansen. Dit neemt met zich mee dat binnen bestaande budgetten en (nieuwe) projecten duurzaamheid zoveel als mogelijk een plek moet krijgen, dus ook de financiering daarvan. Total Cost of Ownership (TCO) is een begrip dat hierbij belangrijk is (zie het kader hiernaast). Zeker in de rol van stimuleren en faciliteren kan het nodig zijn dat een project of thema een extra zetje nodig heeft. Hierbij blijft het uitgangspunt: slanke overheid, sterke samenleving.

Een voorbeeld: via de duurzaamheidslening van de gemeente goedkoper geld lenen voor duurzame aanpassingen aan woonhuis of gebouw. De gemeente zet in op bewustwording door de warmtescan beschikbaar te stellen. Soms is het ook gewoon een kwestie van de juiste keuze maken op het juiste moment. Bij de ontwikkeling van een woongebied naast een bedrijventerrein kan wellicht gebruik gemaakt worden van de restwarmte van de bedrijven. Of kunnen de daken van de bedrijven ruimte bieden aan zonnepanelen ten behoeve van de woonwijk. Door in een vroeg stadium de kansen voor duurzaamheid in kaart te brengen zijn duurzame oplossingen mogelijk die anders financieel niet haalbaar zouden zijn. Naast duurzaamheid in plannen en projecten is ook het bewustwordingsproces onder de ambtenaren een belangrijk aandachtsveld.

Total Cost of Ownership (TCO) in de praktijk: Natuurvriendelijke oevers in Woerden

In 2013 legt de gemeente Woerden in samenwerking met Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden natuurvriendelijke oevers (NVO) aan in de wijken Molenvliet, Bomenkwartier en Middelland.

Een NVO is een geleidelijke overgang van de sloot naar het maaiveld. Hierdoor ontstaat in de sloten ruimte voor extra waterberging die nodig is tijdens hevige regenbuien. Het water blijft daardoor niet meer of minder lang op straat staan. Bovendien is een NVO goed voor de ecologie. Het is een uitstekend leefgebied voor veel (water)planten, amfibieën, vissen, watervogels en insecten. De sloten worden schoner doordat o.a. riet het water zuivert.

Daarnaast zijn de kosten en CO2 uitstoot voor de aanleg en het onderhoud van een NVO lager dan van beschoeiing. Natuurvriendelijke oevers geven de omgeving een natuurlijke uitstraling wat ten goede komt aan de gezondheid van mensen.

8.1 Klimaatneutrale gemeente

Het is essentieel om als gemeente het goede voorbeeld te geven. Hiermee laat de gemeente zien serieus werk te maken om de ecologische footprint van de gemeentelijke organisatie te verkleinen. Ook levert het de gemeente op termijn geld op of zorgt het ervoor dat de kosten voor bijvoorbeeld elektriciteit minder snel stijgen. Daarnaast heeft de gemeente zelf 100% invloed op de maatregelen in het kader van haar eigen duurzaamheid.

Er is een CO2-footprint van de gemeentelijke organisatie opgemaakt. Deze geeft richting op welke onderdelen de komende jaren vooral in te steken. Door het opzetten en inrichten van energiecoördinatie en- beheer wordt de grip op het energieverbruik van de eigen organisatie en de facturatie daarvan groter. Ook vergemakkelijkt dit het opstellen van een CO2 footprint. Door regelmatig een dergelijk footprint op te stellen wordt de voortgang bewaakt en kan bijstelling plaats vinden. Daarnaast wordt in 2014 een ecologische footprint gemaakt voor de gemeente Woerden. Deze gegevens vormen het startpunt voor de verdere concretisering van de algemene ambitie om de ecologische footprint te verkleinen. Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt wat realistische doelstellingen zijn en wat dat betekent om te bereiken.

Wagenpark en materieel

Uit de CO2 footprint blijkt dat een aanzienlijk deel van de gemeentelijke CO2-uitstoot van de gemeentelijke organisatie voor rekening is van het wagenpark en materieel. Nader onderzoek is nodig om te kijken hoe dit is opgebouwd en welke mogelijkheden er zijn om het energiegebruik te verminderen. In hoofdstuk 5 "Duurzame Mobiliteit" wordt nader ingegaan op het eigen wagenpark en materieel van de gemeente.

Duurzaam inkopen

De gemeente hanteert bij al haar inkopen en aanbestedingen duurzaamheidscriteria. Dit doet zij in het kader van het programma Duurzaam Inkopen. Deze duurzaamheidscriteria, opgesteld en geactualiseerd door Agentschap NL, zorgen ervoor dat opdrachtnemers moeten nadenken hoe zij haar opdracht duurzamer kunnen uitvoeren. Het Inkoopbeleid van de gemeente is hiervoor leidend.

Ambitie

- Voor alle productgroepen waarvoor duurzaamheidscriteria zijn opgesteld deze duurzaamheidscriteria toe passen;
- Waar mogelijk duurzame kansen benutten

PROJECT EN DOELSTELLING:	MAATREGELEN:	VERANTWOORDELIJK	EXTRA BUDGET		CHECK/ACT
Wat willen we bereiken	wat doen we om dit te realiseren	teammanager + projectleider	€100.000		Stand van zaken

<p>KLIMAATNEUTRALE GEMEENTE</p> <p><i>Doelstelling:</i> Inzicht in de huidige CO2 footprint en ecologische footprint en de mogelijkheden om een klimaatneutrale gemeente te worden</p> <p>Op basis daarvan een realistische doelstelling formuleren</p>	<p><i>Klimaatneutrale gemeente Woerden</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Een ecologische footprint maken van de hele gemeente Woerden ■ Op basis van deze footprint in kaart brengen welke mogelijkheden er zijn om te komen tot een klimaatneutrale gemeente <p><i>Klimaatneutrale organisatie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ CO2-footprint organisatie is gereed ■ In 2014 per team bezien welke maatregelen genomen kunnen worden. Vervolgens daadwerkelijke uitvoering 	<p>Jan Zwaneveld/Remco Spoelstra/Fija Kers</p>	<p>n.v.t</p>		<p><i>Stand van zaken:</i> Gegevens CO2 footprint gemeentelijke organisatie zijn voorhanden. Ecologische footprint gemeente Woerden moet nog worden gemaakt.</p> <p><i>Check/act:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - In 2014 op basis van de CO2 footprint organisatie met ieder team gemeentelijke organisatie in gesprek gaan over te nemen maatregelen. - In 2014 ecologische footprint gereed voor gemeente Woerden - In januari 2014 wordt een overleg georganiseerd over CO2 Countdown. Op basis daarvan afspraken maken over vervolg dat hieraan wordt gegeven.
<p>DENKTANK DUURZAAMHEID</p> <p><i>Doelstelling:</i> Creatieve oplossingen bedenken voor uitdagende duurzaamheids- vraagstukken. Impuls geven aan het verweven van duurzaamheid in gemeentelijke organisatie.</p>	<p>De Denktank komt bijeen afhankelijk van de vraag.</p>	<p>Jan Zwaneveld/ Bart Visser</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken-Check/act:</i> Continue proces.</p>
<p>GREEN TEAM ACTIE</p> <p><i>Doelstelling:</i> Aandacht vragen binnen de organisatie voor duurzaamheid, zowel op functieniveau als op gebruikersniveau (van het gebouw)</p>	<p>Blijvende aandacht voor de verschillende aspecten van gedragsverandering. Regelmatig berichten op PIM.</p>	<p>Jan Zwaneveld/ Bart Visser</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken:</i> Uitgevoerd rond 10-10-2013.</p> <p><i>Check/act:</i> Bij vervolg 2013/2014 worden uitkomsten medewerkerstevredenheidsenquête betrokken. In december 2013 start "Confort Coach" met als doel het verbeteren klimaat op de werkplek van ambtenaren door eenvoudige maatregelen.</p>
<p>DUURZAAM INKOPEN</p> <p><i>Doelstelling:</i> 100% duurzaam inkopen.</p>	<p>Bij alle aankopen en aanbestedingen die de gemeente doet en waarvoor Agentschap NL duurzaamheidscriteria heeft opgesteld, worden deze criteria als minimale eis toegepast.</p>	<p>Rosalie van den Hoven/Frank Visser</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken- Check/act:</i> Duurzaam Inkopen is vaststaand beleid en continue proces.</p>

8.2 Duurzame gebiedsontwikkeling

Bij gebiedsontwikkeling zijn grote slagen te maken op het met betrekking tot duurzaamheid. Dit heeft te maken met het hogere schaalniveau en daarmee samenhangend de vele factoren die hier spelen en een raakvlak hebben met duurzaamheid. Waar het bij gebouwen vooral gaat om technische maatregelen, zoals duurzame materialen en energiezuinige systemen, spelen bij gebiedsontwikkeling hele andere aspecten die meer te maken hebben met het functioneren van het gebied als geheel. Deze zijn op een complexe manier met elkaar verbonden, dit verschilt per opgave. Maatwerk dus.

Integrale benadering

Een duurzame ontwikkeling lijkt in veel gerealiseerde projecten synoniem te staan voor energiezuinige gebieden. Het grote nadeel van deze focus op energie is dat er een situatie kan ontstaan die op een aantal andere aspecten niet optimaal is. Het is dan ook de vraag of een dergelijk gebied wel toekomst bestendig is. Bij duurzame gebiedsontwikkeling is het de kunst om zo goed mogelijk naar alle aspecten te kijken door een "groene bril". Dit biedt het meeste kans op succes. De publicatie "Duurzame gebiedsontwikkeling: doe de tienkamp" van TU Delft (www.gebiedsontwikkeling.nu) schetst een goed beeld over welke aspecten er kunnen spelen en wat het belang hiervan is in het kader van duurzaamheid:

- Bodem: (bodemsanering)
- Water: (waterberging, maar ook de recreatieve- en gebruikswaarde)
- Stedelijk groen: kwaliteit van de leefomgeving, tevens positieve vestigingsfactor
- Natuur en landschap: voldoende leefruimte voor plant en dier, maar ook belevingswaarde
- Energie: zongericht verkavelen, warmte/koude uitwisseling, biomassa
- Mobiliteit en transport (bereikbaarheid, leefbaarheid, geluid, geur, veiligheid, ruimtegebruik)
- Gezondheid en veiligheid (minimaliseren van milieubelasting, bevorderen gezondheid en welbevinden, voorkomen hittestress)
- Gebiedshistorie en identiteit: eigenheid van het gebied zorg voor betrokkenheid en binding, versterken toekomstwaarde
- Transformatie en ruimtegebruik (zuinig omgaan met ruimte, beter benutten bestaande infrastructuur, intensief ruimtegebruik)
- Economische vitaliteit: (goede vestigingscondities, waardebehoud en ontwikkeling vastgoed)
- Flexibiliteit (zowel in programma als in proces, ruimte houden voor toekomstige ontwikkelingen)
- Sociale vitaliteit (goede mix van bewoners en voorzieningen)
- Beheer (behoud van ruimtelijk kwaliteit in de toekomst)

Het is niet de bedoeling om op al deze punten maximaal te scoren. Dit zou het plan waarschijnlijk onhaalbaar maken en een aantal aspecten kunnen tegenstrijdige resultaten opleveren. Het is efficiënter om te kijken naar waar de kansen liggen voor de specifieke locatie. Zo kan er bijvoorbeeld een wateropgave in het gebied liggen vanuit het waterschap. Door het water als leidraad te nemen voor de ruimtelijke opzet, krijgt het de leefomgeving een positieve impuls, kan het extra identiteit krijgen en kan het hittestress tegen gaan. Wellicht dat ook het water voor koude/warmte uitwisseling gebruikt kan worden. Een andere mogelijkheid is het aansluiten bij een bestaande kwaliteit. Bij Defensie eiland is bijvoorbeeld in het ontwerp gebruikgemaakt van de het cultuurhistorische verleden. Door een aantal voormalige defensie gebouwen te hergebruiken wordt er spaarzaam omgaan met materiaal en blijft de cultuurhistorie behouden. De gebiedshistorie en identiteit als defensie terrein zijn ook aspecten die aanhaken op de bestaande duurzaamheidskwaliteiten van de plek.

Door in het stedenbouwkundig plan, de inrichting van de openbare ruimte en de architectuur te refereren naar dit verleden is de kans groot dat de buurt ook in de verre toekomst een uitgesproken identiteit heeft en herkenbaar blijft als een bijzondere plek. Daarmee behoudt de plek langer zijn waarde en vergroot het de kwaliteit van de leefomgeving.

Focus

In essentie gaat het bij duurzame gebiedsontwikkeling om een integraal plan te maken, waar alle aspecten op een samenhangende manier bijeenkomen, die aansluit bij de karakteristiek van de plek. Een goed plan maken dus. Daarmee is een groot gedeelte van de duurzaamheidsaspecten ingebed. Wat alleen nog ontbreekt is de focus op één of enkele duurzaamheidsaspecten, waarbij de verborgen "duurzame kansen" verzilverd kunnen worden. Daaraan kunnen ook eventueel technische maatregelen (energieopwekking e.d.) aan worden verbonden.

Ambitie

Om duurzaamheid in het proces te kunnen verankeren heeft de gemeente een aantal meetinstrumenten beschikbaar, zoals DPL, GPR stedenbouw etc. De ambitie van de gemeente Woerden is om deze waar mogelijk te gebruiken om het doel kracht bij te zetten, zonder al te veel te fixeren op een bepaalde "eindscore". Een hoog cijfer is tenslotte niet het streven, maar een goed en duurzaam plan.

Bij duurzame gebiedsontwikkeling gaat het niet zozeer om extra te investeren in duurzame maatregelen, maar eerder om slim te kiezen op strategische momenten. Dit betekent dat er in een vroeg stadium al een focus op duurzaamheid is. Bij ontwikkelingen waarbij de gemeente niet de grond in handen kan zij haar expertise aanbieden en, na overleg met de ontwikkelende partij, een overeenkomst sluiten om het gewenste doel vast te leggen. Waar de gemeente wel een grondpositie heeft zal duurzaamheid vanaf het begin af aan een belangrijke pijler vormen van het plan, waarbij vanuit alle vakgebieden expertise wordt ingebracht.

Energie transitie

Onder energie transitie wordt in het algemeen verstaan de overgang van fossiele brandstoffen naar duurzame of hernieuwbare energie. Fossiele brandstoffen raken op (zoals bijvoorbeeld olie) en energie die opnieuw wordt gebruikt is effectiever. In bredere zin betekent energietransitie ook het hele proces (transitie) dat daarmee gepaard gaat. Wat in de meeste energietransitie definities of plannen niet wordt vermeldt is energie-afdeling en herlokalisering <http://www.uwiki.nl/wiki/Herlokalisering>. Er wordt nog steeds uitgegaan van een onbeperkte groei van onder andere de economie. De les van transitie is dat de aarde beperkte hulpbronnen heeft en de menselijke habitat grenzen dient te hebben om de natuurlijk habitat de ruimte te geven. Om een kwalitatieve transitie <http://www.uwiki.nl/wiki/Transitie> te bewerkstelligen moet er minder energie verbruikt worden en dit kan voornamelijk door het opnieuw lokaal maken van bronnen. Dit wordt energieafdeling genoemd waarbij dus minder energie wordt gebruikt. Er wordt een te grote druk gelegd op het milieu en alleen door hernieuwbare grondstoffen wordt de totale ecologische keten ontlast als dit gepaard gaat met een krimp van de voetafdruk die de mens op de aarde achterlaat. Dit vereist dus meer dan alleen een transitie in energie, het vereist een verandering in denken, doen en laten.

Geo-thermie

Gebruik van geo-thermie sluit aan bij de doelstelling van energietransitie om op lokaal niveau op alternatieve manieren invulling te geven aan duurzame energiebehoefte. Er wordt letterlijk gebruik gemaakt van duurzame lokale bronnen. Binnen de gemeente Woerden bestaat vanuit tuinders interesse voor het gebruik maken van geo-thermie. De provincie Utrecht heeft in haar advies aan Minister Kamp over opsporing van aardwarmte (5 februari 2013) in de provincie Utrecht de potentie van aardwarmte onderschreven. Ook geeft de provincie de ruimtelijke belangen (onder andere EHS, Natura 2000 en landschappelijke kwaliteiten) weer die spelen bij de opsporing en exploitatie van aardwarmte. De gemeente Woerden onderschrijft dit en is zeer geïnteresseerd naar de resultaten van de opsporing.

Winning van schaliegas

Op 19 september 2013 heeft de minister besloten een brede studie uit te laten voeren naar alle mogelijke locaties voor proefboringen naar schaliegas in Nederland. Het onderzoek is bedoeld om meer inzicht te krijgen waar eventuele proefboringen het meest verantwoord uitgevoerd kunnen worden. Dit onderzoek zal circa 1-1,5 jaar duren. Door de minister is aangegeven dat lokale overheden bij dit onderzoek betrokken worden. Van de provincie Utrecht zal waarschijnlijk de zuidwestelijke helft deel uitmaken van de te onderzoeken locaties. Hiervan maakt het grondgebied van de gemeente Woerden onderdeel uit.

Het college van Woerden is van mening dat op dit moment onvoldoende duidelijk is welke effecten voor natuur en milieu optreden bij winning van schaliegas. Bij de winning van schaliegas past een kritische houding zolang negatieve effecten niet voldoende kunnen worden uitgesloten. Gelet hierop heeft het college besloten de gemeente Woerden, net als vele andere gemeenten, schaliegasvrij te verklaren. In tegenstelling tot geo-thermie kleven aan schaliegaswinning nadelen als het gaat om klimaatverandering. Het staat daarmee een spoedige transitie naar duurzame energie in de weg.

Biobased Economy

De gemeente Woerden heeft samen met de gemeenten Alphen aan den Rijn en Gouda in januari 2013 besloten om in te zetten op Biobased Economy als economische koers in het Groene Hart. Het doel van Biobased Economy is de gesloten keten: wat voor het ene bedrijf een reststof of afvalstof is, is voor een ander bedrijf een grondstof. Door deze partijen met elkaar te verbinden kan de keten gaan sluiten. Het meest ideale is als deze keten gesloten kan worden door ondernemers in Het Groene Hart. Een voorbeeld van Biobased Economy is biomassateelt op braakliggende terreinen.

PROJECT EN DOELSTELLING: Wat willen we bereiken	MAATREGELEN: wat doen we om dit te realiseren	VERANTWOORDELIJK teammanager + projectleider	EXTRA BUDGET €100.000		CHECK/ACT <i>Stand van zaken</i>
BODEMKWALITEITSKAART <i>Doelstelling:</i> Minder grondtransport (aan/afvoer), grondwinning, verkeer, CO2 en fijnstof	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste fase: kostenplaatje uitwerken. • Daarna overleg tussen odru, R&B, Ruimte en Dienstverlening over kosten/baten/dekking. • Vervolgens besluitvorming college • Opstellen bodemkwaliteitskaart 	Jan Zwaneveld/Berend Wouda (Omgevingsdienst)	€ 1.500,- voor eerste fase uit budget 2013		<i>Stand van zaken:</i> Eerste fase waarin duidelijk is hoe het kostenplaatje eruit ziet is afgerond. Dekking voor opstellen bodemkwaliteitskaart is gevonden (circa € 30.000,-). <i>Check/act:</i> Als besluitvorming in alle deelnemende gemeenten rond is wordt collegevoorstel opgesteld.
ENERGIETRANSITIE: GEOTHERMIE EN SCHALIEGAS <i>Doelstelling:</i> Scherp houden van ontwikkelingen ook op lokaal vlak	Nauwlettend volgen van ontwikkelingen rond energietransitie: <ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelingen geo-thermie • Ontwikkelingen schaliegas 	Jan Zwaneveld/Berend Wouda/Remco Spoelstra (Omgevingsdienst)	n.v.t.		<i>Stand van zaken:</i> De gemeente Woerden is in september 2013 schaliegasvrij verklaard. <i>Check/act:</i> Continue proces: ontwikkelingen nauwlettend volgen, zowel voor geo-thermie als schaliegas.
BIOBASED ECONOMY <i>Doelstelling:</i> Door Biobased Economy de economie in Het Groene Hart versterken	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met gemeenten Alphen en Gouda verkennen van mogelijkheden Biobased Economy in Het Groene Hart. • Rol gemeenten is stimuleren en faciliteren. Stimuleren ondernemers tot innovatieve processen met bijbehorende techniek. Verbinden van ondernemers in Het Groene Hart • Ontwikkelingen en innovatie rond Biobased Economy volgen • In kaart brengen mogelijkheden voor biomassateelt op braakliggende terreinen in Woerden 	Jan Zwaneveld/Lisette Brekelmans	Budget 2013: € 3.900 workshop		<i>Stand van zaken:</i> Op dit moment verkenningfase naar mogelijkheden Biobased Economy. Er wordt een workshop georganiseerd over biomassateelt. <i>Check/act:</i> - In maart 2014 mogelijkheden in kaart gebracht voor biomassateelt op braakliggende terreinen in Woerden. -Verkenningfase Biobased Economy gereed december 2014. In 2014 en 2015 stimuleren en verbinden ondernemers.

<p>SPOORZONE DUURZAAM</p> <p><i>Doelstelling:</i> Realiseren van WKO-systemen in relatie met grondwatersanering voor Minkema; andere duurzaamheidsmaatregelen nemen voor Defensie-eiland en Campina</p>	<p>WKO/Minkema:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Contracten sluiten met ontwikkelaars ● Laten opstellen PVE Aanbesteden ● Overleg voeren met subsidieverlener Agentschap NL <p>Defensie-eiland en Campina: Duurzaamheidsmaatregelen nog formuleren.</p>	<p>Jan Zwaneveld/ Rachel Broekmeulen</p>	<p>n.v.t.</p>	<p></p> <p><i>Stand van zaken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - WKO systeem Minkema in 2012 gerealiseerd. - De doelstelling voor Defensie-eiland en Campina is geen WKO meer. - Voor het Defensie-eiland zijn andere duurzame oplossingen gevonden voor fase 1 (o.a. zonnepanelen en –boilers). Voor de fasen Midden en Noord wordt nog gezocht naar passende duurzaamheidsmaatregelen. - Voor Campina is inmiddels door college met ontwikkelaar Hollands Midden afgesproken dat zij zich alleen hoeven te houden aan de eisen van het Bouwbesluit en de wettelijk voorgeschreven EPC-norm. <p><i>Check/act:</i> Eind 2016 uitsluitel over passende duurzaamheidsmaatregelen Defensie-eiland fase Midden en Noord</p>
<p>SNELLERPOORT</p> <p><i>Doelstelling:</i> Bouwplannen conform (duurzaamheids)eisen bouwbesluit.</p>	<p>Eisen zijn opgenomen in het huidige masterplan en bestemmingsplan. Er worden geen extra eisen gesteld (die geld kosten met lagere grondwaarde tot gevolg)</p>	<p>Jan Zwaneveld/ Frank Frijlink</p>	<p>n.v.t.</p>	<p></p> <p><i>Stand van zaken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Snellerpoort is (provinciale) pilot waarin de (on)mogelijkheden van “organische gebiedsontwikkeling” onderzocht worden. - Snellerpoort is ook een (landelijke) pilot in het kader van ontslakken waarbij de vraag is of vermindering van regels leidt tot snellere/betere ontwikkeling van het gebied. <p><i>Check/act:</i> Eind 2014 bezien uitkomsten pilot.</p>
<p>DUURZAAMHEID BIJ (GROTE) BOUWPROJECTEN</p> <p><i>Doelstelling:</i> Duurzaam betrekken bij gebiedsontwikkelingen (zowel gemeente als projectontwikkelaars) en waar mogelijk bij afzonderlijke bouwplannen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Opnemen duurzaamheid in PVE en bestemmingsplannen. ■ In overleg met externe partijen onze expertise aanbieden om tot een duurzaam resultaat te komen. ■ Duurzaamheid opnemen in draaiboek locatieontwikkeling ■ Duurzaamheid opnemen in richtsnoer projectmatig werken. 	<p>Jan Zwaneveld/ Bart Visser/ Remco Spoelstra</p>	<p>n.v.t.</p>	<p></p> <p><i>Stand van zaken:</i> Presentatie duurzame stedenbouw gegeven bij afd. Ruimte, ODRU en Groenwest. Duurzaamheid vast agendapunt bij diverse ontwikkelingen.</p> <p><i>Check/act:</i> Duurzaamheid betrekken bij gebiedsontwikkelingen en bouwplannen is continue proces.</p>

8.3 Duurzame gebouwen en leefomgeving

Waar gebiedsontwikkeling uit het vorige hoofdstuk in gaat op het gebied, gaat duurzaam bouwen en renoveren over de gebouwen zelf. Onder dit thema worden ook de ambities en inspanningen over de gemeentelijke gebouwen weergegeven. De centrale vraagstelling bij dit thema is: "Welke maatregelen kunnen er genomen worden om woningen of (kantoor)gebouwen duurzamer te maken?". Gebouw-gebonden energieverbruik bedraagt grofweg een derde van het totale energiegebruik. Met het duurzaam bouwen en renoveren van gebouwen kan een significante bijdrage worden geleverd aan de vermindering van CO₂-uitstoot. Winst wordt geboekt bij het vasthouden van warmte, energie-efficiëntie van installaties, opwekken van duurzame energie en de energie die nodig is voor het produceren van bouwmaterialen.

Voorbeelden van duurzaamheidsmaatregelen:

- vergaande dak-, gevel- en vloerisolatie;
- vloer- en wandverwarming voor gelijkmatige warmte en minder circulerend stof;
- geluidsarme ventilatie met warmteterugwinning;
- veel daglichttoetreding;
- hergebruik van regenwater voor het doorspoelen van het toilet en begieten planten.

Duurzaam bouwen wordt vaak afgekort als 'dubo' en beoogt naast vermindering van de uitstoot van CO₂ ook:

- bij te dragen aan het welzijn van gebruikers (kwaliteitsbevordering);
- uitputting van grondstoffen te verminderen;
- vervuiling van bodem, water en lucht tegen te gaan.

Concretiseren van Duurzaam Bouwen en GPR Gebouw

Duurzaam bouwen is moeilijk exact af te bakenen of precies te definiëren; het omvat meerdere facetten en kent verschillende uitwerkingen. Het gaat in feite om duurzamer bouwen dan andere situaties, eerdere bouwplannen of de standaard bouwpraktijk. Prestatiegericht dubo is een actuele ontwikkeling op het gebied van duurzaam bouwen. Het meest gebruikte instrument (ook in de regio) is daarvoor GPR Gebouw. GPR Gebouw concretiseert duurzaam bouwen door scores per thema te geven, naar analogie van rapportcijfers: een 6 is matig (niets extra's t.o.v. het bouwbesluit) en een 10 is uitstekend. GPR Gebouw kan zowel voor nieuwbouw als bij bestaande bouw gebruikt worden. GPR Gebouw kent de vijf thema's: energie, milieu, gezondheid, gebruikskwaliteit en toekomstwaarde.

Ambitie

- Bij particulier opdrachtgeverschap wordt GPR Gebouw gebruikt bij 70% van de (nieuw) bouwprojecten;
- Op alle thema's GPR Gebouw minimaal een 7 scoren en op het thema energie minimaal een 7,5 in de meest recente versie van GPR Gebouw;
- Bij grootschalige projecten wordt per project een duurzaamheidsvisie opgesteld om zo de duurzaamheidsambitie van het project te bepalen.

Gemeentelijke vastgoed

Onderhoud

Het onderhoud van het gemeentelijk vastgoed wordt uitgevoerd op basis van een Meerjaren Onderhoudsplanning (MOP). De onderhoudsplanning wordt jaarlijks geactualiseerd. Bij de actualisatie voor de MOP 2013-2023 vindt er momenteel een omslag plaats naar een DMOP: een duurzame Meerjaren Onderhoudsplanning. Op basis van beschikbare informatie van materialen (Total Cost of Ownership, LCA etc) worden nieuwe keuzes gemaakt voor het toepassen van materialen. Wanneer het onderhoud bestaat uit kleinschalige vervangingen of uit partieel onderhoud zijn er minder mogelijkheden. Bij integrale vervanging (bijv. dakbedekking, kozijnen etc.) kunnen er bewuste duurzame keuzes gemaakt worden.

Niet alleen de keuze van het materiaal is van belang voor duurzaam onderhoud. Duurzaam onderhoud betekent ook aandacht voor zaken als: voorkomen afval, bewuste detaillering (bijv. geen kit/pur) en instrueren en controleren van de aannemers op duurzaamheid. Tenslotte worden er bij een DMOP verduurzamingsmaatregelen opgenomen die buiten het MOP vallen.

Nieuwbouw

Bij nieuw te realiseren vastgoed (gemeentelijke gebouwen en scholen) wordt het vastgestelde beleid voor Duurzaam Inkopen als minimum eis aangehouden. De prestatie-eisen voor nieuwbouw zijn voor de thema's energie, materialen, gezondheid vastgelegd in het Criteriadocument Kantoorgebouwen Nieuwbouw van Agentschap NL. Niveau C is daarbij het uitgangspunt.

In de Ontwerpfase van nieuwbouw wordt een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar verdergaande duurzaamheidsmaatregelen. Keuzes worden gemaakt op basis van de TerugVerdienTijd (TVT). In principe zijn duurzaamheidsmaatregelen interessant indien de extra investeringen zich terugverdienen binnen de levensduur van een maatregel. Voorbeelden van projecten die in 2013 zijn opgeleverd en waarbij extra duurzaamheidsmaatregelen zijn getroffen: de nieuwe milieustraat; het nieuwe Futura College en het nieuwe Minkema College.

Het gemeentelijk vastgoed moet vanaf 2017 voldoen aan BENG: Bijna Energie Neutraal Gebouw. Bij de ontwikkeling van nieuwbouw wordt op deze nieuwe regeling al geanticipeerd (o.a. scholencluster Harmelen).

Bestaand vastgoed

Het verduurzamen van het gemeentelijke vastgoed is minder goed projectmatig aan te pakken. Enerzijds heeft dat te maken met het gemeentelijke besluit om vastgoed af te stoten. Aan de andere kant is het effectiever om duurzaamheidsmaatregelen te combineren met gepland onderhoud. Het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is dus maatwerk. In het ene geval is een totale aanpak van een gebouw mogelijk; in een ander geval is de verduurzaming gericht op zogenaamde quick wins.

Door deze aanpak is er in 2012 al wel veel concreet resultaat bereikt:

- Castellum parkeergarage: led verlichting verdieping -1;
- Sporthallen/gymzalen: isolatie technische installaties in de ketelhuizen;
- Sporthallen/gymzalen: aanwezigheidsschakeling
- Stadhuis: Ledverlichting/aanwezigheidsschakeling;
- Stadhuis: zonnepanelen met 85 MW opbrengst.

Beheer openbare ruimte

Op het gebied van het beheer van de openbare ruimte liggen diverse vraagstukken die met een duurzame openbare ruimte te maken hebben. De gemeente staat voor een uitdagende taak om de huidige openbare ruimte langzaam te optimaliseren naar een goed beheersbare, toekomstbestendige en aantrekkelijke leefomgeving binnen de gestelde budgettaire ruimte. Dit geldt voor de uitvoering van projecten (denk aan een nieuwe aanleg als Waterrijk en reconstructies van het huidige areaal) als ook voor het planmatig onderhoud van de bestaande openbare ruimte. Concrete acties zijn oa. hanteren van 'de leidraad duurzaam inkopen voor de openbare ruimte', het optimaliseren van het beheer door omvormingen en het toepassen van innovatieve technieken. Maar ook speelt duurzaamheid een belangrijke randvoorwaarde om te komen tot een nieuw contract voor de Openbare Verlichting.

PROJECT EN DOELSTELLING:	MAATREGELEN:	VERANTWOORDELIJK	EXTRA BUDGET		CHECK/ACT
<p>Wat willen we bereiken</p>	<p>wat doen we om dit te realiseren</p>	<p>teammanager + projectleider</p>	<p>€100.000</p>		<p><i>Stand van zaken</i></p>
<p>VERDUURZAMEN ZWEMBAD BATENSTEIN</p> <p><i>Doelstelling:</i> Het energieverbruik (en CO2 uitstoot) met minimaal 6% verminderen zodat project kostenneutraal uitgevoerd kan worden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • CV-ketels vervangen • Zonneboiler plaatsen • PV-panelen plaatsen • Warmtepomp aanbrengen • Badafdekking aanbrengen • Verlichting vervangen • Gebouwbeheerssysteem vervangen • Met coöperatie zwembad Woerden is huurcontract getekend om plaatsing zonnepanelen mogelijk te maken. 	<p>Martin Fransen/ Jan van Leer</p>	<p>€10.000 vervolg- onderzoek en opstellen beleid</p>		<p><i>Stand van zaken:</i> College heeft ingestemd met geoptimaliseerd plan. Akkoord Optisport: lagere energiekosten komen ten goede aan gemeente. Maatregelen gemeente zijn uitgevoerd. Plaatsing zonnepanelen is afhankelijk van coöperatie.</p> <p><i>Check/act:</i> Na evaluatie pilot zwembad Batenstein medio 2014 vervolgonderzoek doen en beleid opstellen positionering gemeentelijke daken.</p>

<p>LED VERLICHTING PARKEERGARAGE CASTELLUM</p> <p><i>Doelstelling:</i> Energieverbruik (en CO2) reduceren.</p>	<p>Fase 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ LED buizen aanbrengen op parkeerlaag -1 ■ Schakeling aanpassen op parkeerlaag -2 <p>Fase 2:</p> <p>Onderzoek naar gecombineerde LED-armaturen met LED-buizen op parkeerlaag -2</p>	<p>Martin Fransen/ Jan van Leer</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken:</i> Investering van € 65.000,-. Kostendekkend: terugbetaling door energiebesparing. Maatregelen fase 1 zijn uitgevoerd. In 2012 heeft maatregel een besparing opgeleverd van bijna 65.000 kWh. Dit is 15% van het totale energiegebruik. De milieu-uitstoot is verminderd met 30 ton CO2 per jaar.</p> <p>Check/act: Haalbaarheidsonderzoek fase 2 loopt.</p>
<p>MILIEUSTRAAAT</p> <p><i>Doelstelling:</i> - Optimale en efficiënte afvalscheiding - Minder wachtende en stationair draaiende auto's - duurzame aanpassingen kantoor - energiebesparing verlichting</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Verbetering route milieustraat ■ Zonnepanelen op dak kantoor ■ Kantoor met extra isolatie ■ Kantoor met dak click roof ■ Led-verlichting lantaarnpalen 	<p>Martin Fransen/Jan van Leer</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken-Check/act:</i> Nieuwe milieustraat is in gebruik genomen en op 23 februari 2013 feestelijk geopend.</p>
<p>FUTURA COLLEGE (PRAKTIJSCHOOL)</p> <p><i>Doelstelling:</i> Oplevering gebouw dat voldoet aan duurzaamheidseisen</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Gebouw wordt opgeleverd met GPR ■ Mossedum dak ■ GPR wordt doorberekend ■ Labeling wordt berekend 	<p>Martin Fransen/Jan van Leer</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken-Check/act:</i> Eerste gemeentelijk gebouw dat wordt opgeleverd met GPR en mossedum dak.</p> <p>De gestelde GPR-eisen zijn gehaald. De school heeft het predikaat A-label gekregen!</p> <p>Oplevering op 28 februari en ingebruikname op 2 april 2013. Feestelijke opening juni 2013.</p>
<p>MINKEMASCHOOL</p> <p><i>Doelstelling:</i> Oplevering gebouw dat voldoet aan duurzaamheidseisen</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ WKO-installatie ■ GPR wordt berekend ■ Labeling wordt berekend 	<p>Martin Fransen/Jan van Leer</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken-Check/act:</i> Eerste gemeentelijke gebouw met WKO-installatie. Oplevering maart 2013.</p>

<p>ASBEST IN GEBOUWEN EN OMGEVING</p> <p><i>Doelstelling:</i> Een veilige en gezonde woon-, werk- en leefomgeving</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Asbest gecertificeerde medewerkers ■ Gemeentelijk handhavingsbeleid en asbestprotocol ■ Deelname Woerden aan expertgroep asbest ODRU en intervisiegroep Regionaal Asbest overleg (ROA) ■ Nauwlettend volgen ontwikkelingen regelgeving over terugdringen asbest in de leefomgeving (vervangen asbestdaken) ■ Tijdens agrarische controles door ODRU wordt aandacht gevraagd voor provinciale subsidie "asbest eraf, zonnepanelen erop" 	<p>Mark Goossens/Henk Megchelsen</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken:</i> Continue proces: toezicht op vergunningplichtige/ en meldingplichtige sloopwerkzaamheden(inclusief asbest)</p> <p><i>Check/act:</i> -Asbestprotocol wordt ism Oudewater opgesteld; gereed in november 2013 -Nauwlettend volgen van ontwikkelingen regelgeving over terugdringen asbest in leefomgeving (vervangen asbestdaken)</p>
<p>ENERGIEBESPARING BIJ KANTOORGEBOUWEN</p> <p><i>Doelstelling:</i> Grote en middelgrote kantoorgebouwen treffen (verplichte) energiebesparende maatregelen. Schatting: jaarlijkse besparingen tot 15% zijn haalbaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Door themacontroles mogelijkheden voor energiebesparing vaststellen. ■ Plan van Aanpak energiebesparende maatregelen door gebouweigenaren. ■ Controle en eventueel handhaving op indienen PVA en op uitvoering energie-besparende maatregelen. ■ Leegstaande gebouwen is speerpunt 	<p>Jan Zwaneveld/Fija Kers/Ronald Jansen (Omgevingsdienst)</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken:</i> In 2012 zijn 37 kantoorgebouwen gecontroleerd.</p> <p>In 2013 wordt hier een vervolg aan gegeven door 26 kantoorgebouwen te controleren, inclusief een zestal leegstaande gebouwen. Er gaat brief uit vanuit gemeente om ondernemers te informeren over deze milieucontrole.</p> <p><i>Check/act</i> Vervolgacties naar aanleiding van controles 2012 in december 2013 afronden. In november en december 2013 worden 26 kantoorgebouwen bezocht. Afronding project in februari 2014.</p>
<p>DUURZAME MONUMENTENZORG</p> <p><i>Doelstelling:</i> Voorlichting en stimuleren van het nemen van duurzame maatregelen bij de wijziging van monumenten</p>	<p>Het uitbrengen van een folder waarmee eigenaren worden geïnformeerd over duurzame monumentenzorg</p>	<p>Edward v.d. Elshout/ Anne-Marieke Wolters</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken:</i> Informatiefolder Duurzame Monumentenzorg in concept gereed. Nu bezig met opmaak.</p> <p><i>Check/act:</i> Drukwerk/plaatsing website voor 1 juli 2014 + communicatiemoment.</p>

<p>DUURZAME OPENBARE VERLICHTING</p> <p><i>Doelstelling:</i> Doelmatig verlichten, duurzaam verlichten, innoveren in verlichten en besparen op kosten</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Deelname aan Platform Verduurzaming OVL Utrecht ■ Verduurzaming van het huidige areaal/aanpassing areaal ■ Onderhandelingen overname 	<p>Ingrid Elemans/ Jessica Rateland</p>	<p>n.v.t.</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p><i>Stand van zaken:</i> Contract Citytec is opgezegd. Beleidsplan wordt opgesteld. Werken naar nieuw contract opgestart.</p> <p><i>Check/act:</i> Onderhandelingen nieuw contract april 2014. Beleidsplan OVL april 2014.</p>
<p>PILOT DYNAMISCHE VERLICHTING</p> <p><i>Doelstelling:</i> Doelmatig verlichten, duurzaam verlichten, innoveren in verlichten en besparen op kosten</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Dynamische verlichting (dimmen) ■ Ecologisch verantwoord verlichten ■ Lichtmanagement (sturen op gegevens: tijden, tellingen) 	<p>Ingrid Elemans/ Jessica Rateland</p>	<p>Budget 2014 € 9.200,- voor meerkosten ecoaspect</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p><i>Stand van zaken:</i> Plan wordt opgesteld.</p> <p><i>Check/act:</i> Plan gereed in maart 2014. Uitvoering in juli/augustus 2014.</p>
<p>PILOT SOLARVERLICHTING</p> <p><i>Doelstelling:</i> Doelmatig verlichten, duurzaam verlichten, innoveren in verlichten en besparen op kosten</p>	<p>Plaatsen solarverlichting langs fietspad in delen van de openbare ruimte waar geen bekabeling ligt</p>	<p>Ingrid Elemans/ Jessica Rateland</p>	<p>Budget 2014 € 3.500,- voor meerkosten ecoaspect</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p><i>Stand van zaken:</i> Plan wordt opgesteld.</p> <p><i>Check/act:</i> Plan gereed in januari 2014. Uitvoering in april 2014.</p>
<p>ENERGIEBEHEER (going concern)</p> <p><i>Doelstelling:</i> Meer grip op energielasten. Het verkrijgen van inzicht in het gebruik en de bijbehorende kosten.</p>	<p>In kaart brengen energielasten gemeentelijke gebouwen, gemalen, zuiveringsinstallaties, openbare verlichting, marktkosten, energielasten evenementen</p>	<p>Ingrid Elemans/ Jessica Rateland</p>	<p>n.v.t.</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p><i>Stand van zaken:</i> Doorbelasting van energiekosten aan evenementen waar mogelijk.</p> <p><i>Check/act:</i> Start 1 januari 2015 menukaart voor gebruik van stroom + verlichting</p>

8.4 Duurzame gebruikers

Het vorige thema, duurzame gebouwen, betreffen grootschalige maatregelen bij nieuwbouw of renovatie. Dit thema "Duurzame gebruikers" gaat vooral over zaken die inwoners en ondernemers zelf kunnen nemen. Denk hierbij aan het isoleren van bestaande woningen en gebouwen en het opwekken van duurzame energie, bijvoorbeeld door het plaatsen van zonnepanelen op die woningen en gebouwen. Ook het stimuleren van duurzaam gedrag hoort bij dit thema. Vragen die centraal staan zijn: Wat zijn mogelijkheden om het energiegebruik in de bestaande situatie te verminderen? Op welke manier kan de benodigde energie duurzaam opgewekt worden? En mijn gedrag zo aanpassen dat mijn energieverbruik lager wordt?

Het thema "Duurzame gebruikers" is het best te benaderen door te kijken naar doelgroepen. Te onderscheiden zijn o.a.: eigen woningbezitters, ondernemers en agrariërs. Een bijzondere plaats neemt de Natuur- en Milieueducatie in richting de kinderen op de basisscholen in Woerden en bezoekers van het educatiecentrum NME InBredius. Voor alle doelgroepen geldt dat bewustwording om aan de slag te gaan met energie besparen en/of duurzaam opwekken de belangrijkste stap is. Hierbij is het essentieel inzicht te geven in nut en noodzaak.

Ondernemers

Ondernemers kijken vaak met een andere blik naar energie besparen dan wel opwekken. Vaak ook hebben ondernemers andere energietarieven wat maakt dat de maatregelen langer nodig hebben om te renderen. Aan de andere kant kennen ondernemers fiscale voordelen die juist stimuleren om maatregelen te nemen. Vaak zijn er geen eenduidige oplossingen, maar is maatwerk noodzakelijk. De rol van de gemeente is ook voor deze doelgroep faciliterend en stimulerend, laten zien waar de kansen liggen. Het is vervolgens aan de ondernemers om de kansen te benutten. Dit geldt ook voor duurzaamheid breder dan alleen energie.

Eigen woningbezitters

Met name woningen van voor 1985 zijn niet of slecht geïsoleerd vanaf de bouw. Toch zijn er vaak hele concrete mogelijkheden om woningen na te isoleren, dan wel aan de slag te gaan met het opwekken van duurzame energie. Denk hierbij aan het isoleren van vloer, spouw en/of dak en het plaatsen van zonnepanelen. De eigenaren plukken zelf de vruchten van bijvoorbeeld meer comfort en lage energiekosten na het nemen van de verschillende maatregelen. Hoewel veel maatregelen rendabel zijn om te nemen kunnen bijbehorende initiële investeringen een drempel vormen. De duurzaamheidslening van de gemeente kan hierin soelaas bieden. Ook burger initiatieven als Mijn Groene Hart Energie past hier in. Ervaringen delen en samen optrekken staan hierin centraal. Duurzaam gedrag vraagt vaak om (energie-onzuinige) gewoontes aan te pakken. Inzicht is ook hier de eerste stap. De rol van de gemeente hierin is stimulerend en faciliterend van aart. Denk hierbij aan de eerder genoemde duurzaamheidslening, Mijn Groene Hart Energie, de warmtescan en het organiseren van evenementen.

Natuur- en Milieueducatie

De Natuur- en Milieueducatie voor Woerden (NME) vindt plaats vanuit NME-Centrum InBredius in het Brediuspark. Speerpunt in de gemeente Woerden is de educatie richting kinderen op de basisscholen. Deze doelgroep wordt actief betrokken bij hun leefomgeving, door hen diverse binnen- en buitenlessen aan te bieden. Specifieke lessen, gekoppeld aan de gemeentelijke duurzaamheidsthema's, kunnen expliciet onder de aandacht gebracht worden, zoals "Energieke scholen" en leskist "Energie(k)".

Om kinderen bij hun leefomgeving te betrekken is de ervaring nodig dat die leefomgeving de moeite waard is. Het beleven via excursies in het Brediuspark, op natuurterrein De Kievit in Harmelen en bij diverse boerderijen in de omgeving, neemt dan ook een belangrijke plaats in het aanbod. Door genieten, bewustwording ontstaat uiteindelijk een zorgzamere houding t.o.v. de leefomgeving. Ook worden er zaken projectmatig opgepakt en uitgevoerd zoals een duurzaamheidsscan door middelbare scholieren in het kader van MVO voor Woerdense bedrijven. Een ander voorbeeld is het project "Kunst van het recyclen" voor de buitenschoolse opvang. Naast de educatie vanuit de Brediussschool beschikt de gemeente Woerden ook over het bezoekerscentrum Oortjespad. Het Oortjespad wordt bezocht door de doelgroepen regionale basisscholen en algemeen publiek.

PROJECT EN DOELSTELLING: Wat willen we bereiken	MAATREGELEN: wat doen we om dit te realiseren	VERANTWOORDELIJK teammanager + projectleider	EXTRA BUDGET €100.000		CHECK/ACT Stand van zaken
<p>MIJN GROENE HART ENERGIE (MGHE) (MGHE is gerelateerd aan "Energieteams" uit hoofdstuk 6 Leefbaarheid).</p> <p><i>Doelstelling:</i> Het bevorderen van gebruik van zonne-energie en andere duurzame energie-besparende producten. Drempel zo laag mogelijk maken voor particulieren en ondernemers om zelf duurzaam energie op te wekken en te besparen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Coöperatie is opgericht door Rabobank en lokale installateur. ● Gemeente stimulerende rol. ● Voorbeeldfunctie gemeente door PV-panelen stadhuis. ● Organisatie van rondetafelgesprekken met belangrijke lokale partners. ● Presentaties tijdens energiecafe's (dorps- en wijkbijeenkomsten) om te informeren en aspirantleden te werven. 	Bob Duindam/Jan Zwaneveld/Remco Spoelstra	n.v.t.		<p><i>Stand van zaken/Check-act:</i> Stimuleren presentaties in wijk- en buurtplatforms.</p>
<p>STIMULEREN DUURZAAM EN ENERGIEZUINIG GEDRAG</p> <p><i>Doelstelling:</i> Duurzaam en energiezuinig gedrag stimuleren. Stimuleren duurzame aanpassingen aan woningen en gebouwen van verenigingen en stichtingen</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Warmtescan en zonnescan is voor iedereen toegankelijk. ● Aanbieden van duurzaamheidslening voor particulieren en verenigingen en stichtingen ● Bij communicatie over duurzaamheid/energie besparen en opwekken van energie onder de aandacht brengen. Koppeling met warmtescan/duurzaamheidslening. 	Jan Zwaneveld/Remco Spoelstra/Fija Kers	n.v.t.		<p><i>Stand van zaken:</i> Doelstelling per 31 december 2013 minimaal 8 duurzaamheidsleningen te verstrekken. Per 15 oktober 2013 zijn er 4 leningen verstrekt. Verordening stimuleringslening is door de raad in september 2013 vastgesteld.</p> <p><i>Check/act:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Presentatie op 24 oktober 2013 in dorpsplatform Kamerik over warmtescan en duurzaamheidslening. - Zonnescan gereed in maart 2014 - Evaluatie duurzaamheidslening in maart 2014

<p>STIMULERINGSREGELING DAKAFKOPPELEN</p> <p><i>Doelstelling:</i> Stimuleren van de afvoer van schoonwater naar de sloot ipv. in het riool.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Inventarisatie reeds gekoppelde daken ● Opstellen aanpak ● Bij reconstructies eigenaren informeren 	<p>Ingrid Elemans/ Wilco van Bodegraven</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken-Check/act:</i> Inventarisatie reeds gekoppelde daken is afgerond. Aanpak gereed. Bij reconstructies worden eigenaren met een voortuin geïnformeerd en gestimuleerd over de mogelijkheid om hun dak af te koppelen.</p>
<p>DRINKWATERTAPPUNT JOIN THE PIPE</p> <p><i>Doelstelling:</i> Bevordering van toegang tot drinkwater (bewustwording van onze kwaliteit van drinkwater)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Realisatie drinkwatertappunt op de kruising van de Kerkstraat/Havenstraat ● Onderzoek naar mogelijkheden om tappunt bij station Woerden te plaatsen. 	<p>Ingrid Elemans/ Wilco van Bodegraven</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken-Check/act:</i> Tappunt Kerkstraat/Havenstraat is geplaatst en feestelijk onthult. Watertappunt bij het station is eveneens geplaatst.</p>
<p>NATUUR- EN MILIEUEDUCATIE</p> <p><i>Doelstelling:</i> Bewustwording en gedragsverandering bewerkstellingen bij leerlingen basisscholen (speerpunt), middelbare scholen en algemeen publiek</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Educatie richting leerlingen basisscholen ● Publieksacties ● Projectmatige activiteiten: duurzaamheidsscan leerlingen middelbare school en "Kunst van het recyclen" voor BSO ● Inzet van Wattchers middels uitleensysteem 	<p>Jan Zwaneveld/Fija Kers/ Esther Overgaag (Omgevingsdienst)</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken:</i> Educatie richting leerlingen basisscholen is continue proces.</p> <p><i>Check/act:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Uitleensysteem Wattchers februari 2014. - Afstemming in duurzaamheidsoverleg februari 2014 over aansluiting en projectmatige inzet NME.
<p>ZWERFVUILACTIES</p> <p><i>Doelstelling:</i> Bevorderen bewustwording en gedragsverandering bij kinderen en volwassenen over belang van een schone leefomgeving en eigen verantwoording daarin</p>	<p>Organisatie van en/of deelname aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Gouden Gripper Trofee (wedstrijd voor basisscholen) ● Nederland Schoon (voorjaar 2014) ● Keep It Clean Day (oktober) ● Oud en Nieuw vuurwerk opruimactie 	<p>Arij Groenendaal</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken- Check/act:</i> Jaarlijkse uitvoering/deelname van deze activiteiten.</p>
<p>LANDELIJKE DUURZAAMHEIDSACTIVITEITEN</p> <p><i>Doelstelling:</i> Bevorderen bewustwording en gedragsverandering van kinderen, volwassenen en ondernemers en de eigen verantwoording daarin</p>	<p>Gerichte keuze voor deelname c.q. aandacht vragen voor de volgende landelijke activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Earth Hour (29-3-2014) ● Zo mogelijk aansluiting zoeken bij Europese Week van de mobiliteit (september 2014) ● Nacht van de Nacht (25-10-2014) ● Dag van de Duurzaamheid (oktober 2014) 	<p>Jan Zwaneveld/Fija Kers/ Remco Spoelstra (Omgevingsdienst)</p>	<p>n.v.t.</p>	<p> <i>Stand van zaken- Check/act:</i> Jaarlijkse uitvoering/deelname van deze activiteiten.</p>

8.5 Duurzame mobiliteit

Mobiliteit is belangrijk: naar het werk, naar familie en vrienden, een dagje uit en op vakantie. Echter gemotoriseerd verkeer is een belangrijke veroorzaker van CO2 uitstoot, daarnaast is de benodigde fossiele brandstof eindig. Ook luchtkwaliteit is hierbij natuurlijk een item. Het is dan ook goed om te kijken naar mogelijke duurzame alternatieven. Dit geldt ook voor het eigen wagenpark van de gemeente.

Wagenpark en materieel gemeente

In 2010 heeft de gemeenteraad de motie aangenomen die aangeeft dat om te schakelen naar elektrische varianten waar mogelijk. De bode-auto is de eerste elektrische auto die door de gemeente is aangeschaft. Bij vervangen van (delen) van het wagenpark wordt dit een serieuze afweging. Uitgangspunt is hierbij wel dat het wagenpark de functie waarvoor zij wordt aangeschaft goed kan uitvoeren. Naast het gebruik van de wagens en materiaal wordt ook gekeken naar gedrag van de gebruikers.

Fietsstad Woerden

Woerden wil graag een fietsvriendelijke gemeente zijn waarin de fiets uiteindelijk een echt en volwaardig alternatief voor de auto is. De gemeente Woerden heeft een aantal speerpunten benoemd met daaraan gekoppeld een aantal concrete maatregelen ter stimulering van het fietsgebruik. Deze maatregelen zijn bijvoorbeeld: vaker voorrang voor fietsers, weghalen van onnodige hindernissen op fietsroutes, fietspaden comfortabeler maken, betere stallingsmogelijkheden en mogelijkheden onderzoeken voor laadpunten voor elektrische fietsen. Naast het uitvoeren van concrete maatregelen vindt de gemeente Woerden het belangrijk om te communiceren over fietsvriendelijke maatregelen. Hiervoor is het project 'Woerden fietst natuurlijk!' in het leven geroepen. Het doel van het project is een actieve promotie van het fietsen als eerste vervoermiddel voor de kortere afstanden. Het project vult dit in door onder één gezamenlijke noemer de zaken die binnen Woerden voor de fietser georganiseerd worden te verbinden en onder de aandacht te brengen. Daarbij kan het gaan om zaken die door de gemeente zelf zijn opgepakt, maar nadrukkelijk ook om maatregelen of acties die vanuit de samenleving ten behoeve van de fietser worden uitgevoerd. Door actief in te zetten op promotie van het fietsen hoopt de gemeente Woerden meer mensen enthousiast te krijgen om de fiets te pakken en de auto te laten staan.

Elektrisch rijden

Langzamerhand komen er steeds meer elektrische auto's in het Nederlandse straatbeeld. In 2012 is de verkoop van elektrische auto's gestart. Hoewel in absolute zin het aantal elektrische auto's nog klein is wordt wel steeds duidelijker dat elektrische varianten een serieus alternatief zijn. De ontwikkelingen op dit vlak gaan erg snel. Zo wordt de actieradius van elektrische auto's steeds groter, en gaat het laden steeds sneller. Net als in de rest van Nederland is ook in Woerden een begin gemaakt met het aanleggen van een laadinfrastructuur. Zowel in openbaar gebied als op particulier terrein. De gemeente Woerden faciliteert eigenaren en leasehouders van elektrische auto's door het in de openbare ruimte realiseren van een parkeerplaats met een elektrisch oplaadpunt. Indien elektrische gebruikers op eigen terrein kunnen parkeren en opladen speelt de gemeente geen rol bij de installatie. Als parkeren en opladen op eigen grond niet mogelijk is wordt in overleg de aanvrager een parkeerplaats in de openbare ruimte aangewezen. De gemeente zorgt dan voor een adequate bebording en belijning van het parkeervak. Parkeerplaats en oplaadpunt zijn niet exclusief voor de aanvrager, maar zijn in brede zin bestemd voor elektrische auto's uit de wijk en bezoekers. Omdat het gemeentegrond betreft wordt het geregeld door een overeenkomst voor de ingebruikname van de grond.

PROJECT EN DOELSTELLING: Wat willen we bereiken	MAATREGELEN: wat doen we om dit te realiseren	VERANTWOORDELIJK afdelingsmanager + projectleider	EXTRA BUDGET €100.000	 	CHECK/ACT Stand van zaken
STIMULEREN DUURZAME MOBILITEIT <i>Doelstelling:</i> Stimuleren duurzame mobiliteit: drempels wegnemen voor elektrisch rijden	<ul style="list-style-type: none"> ■ 21 september 2013 evenement "Duurzaam Woerden" met onder andere duurzame mobiliteit ■ Plaatsing oplaadpunten in openbare ruimte mogelijk maken ■ Gemeente plaatst jaarlijks vijf oplaadpunten in de openbare ruimte gedurende drie jaar 	M.b.t. oplaadpunten: Edward v.d. Elshout/ Peter Lagarde/Fija Kers/ Remco Spoelstra	Budget 2013 € 10.000,- voor interne kosten en bebording Budget 2014: € 35.000 voor interne kosten, bebording, plaatsing oplaadpunten		<i>Stand van zaken:</i> Evenement 21 september 2013 is geslaagd. Overzicht per 15 oktober 2013: op dit moment is er op zeven locaties in de openbare ruimte laadgelegenheid voor elektrische auto's (twee plug-ins per oplaadzuil). Er zijn 10 aanvragen in behandeling. <i>Check/act:</i> Doorlopend: plaatsing oplaadpunten in de openbare ruimte mogelijk maken (€ 10.000 interne kosten, € 10.000 bijdrage 2-plug in oplaadpunt derden, € 5.000 vastrecht). Gemeente plaatst jaarlijks vijf oplaadpunten in de openbare ruimte gedurende drie jaar (jaarlijks € 10.000).
VERDUURZAMEN GEMEENTELIJK WAGENPARK <i>Doelstelling:</i> Verduurzamen gemeentelijk wagenpark conform duurzaamheidscriteria Duurzaam Inkopen	<ul style="list-style-type: none"> ● Aanschaf elektrische bodeauto ● Beleid gemeentelijk wagenpark is elektrisch tenzij ... (motie raad) ● Cursus Het Nieuwe Rijden voor chauffeurs stadserf 	Rosalie van den Hoven (mbt bodeauto) Jan Rensenbrink en Arij Groenendaal (mbt stadserf)	Budget 2013: € 24.039 voor aanschaf bodeauto + € 4.950 oplaadpunt binnen en buiten		<i>Stand van zaken-Check/act:</i> -De elektrische bodeauto is in maart 2013 geleverd. -Chauffeurs stadserf hebben cursus Het Nieuwe Rijden gevolgd.
WOERDEN FIETST NATUURLIJK <i>Doelstelling:</i> Woerden fietsvriendelijke gemeente waar fiets een volwaardig alternatief is voor auto en waardoor meer mensen de fiets pakken	<ul style="list-style-type: none"> ■ Concrete maatregelen ter stimulering van het fietsgebruik ■ Project "' Woerden fietst natuurlijk!": communicatie over fietsvriendelijke maatregelen 	Ingrid Elemans/ Jessica Rateland Edward van den Elshout/ Joël van den Dool	n.v.t.		<i>Stand van zaken/Check-act:</i> Maatregelen uit fietsbeleid 2011-2014 zijn grotendeels uitgevoerd. Restant in 2014. Onderhoud fietspaden krijgt vervolg in 2014. Project "Woerden fietst natuurlijk!" loopt door tot juli 2014.

8.6 Leefbaarheid

Leefbaarheid heeft verschillende aspecten in zich en gaat over de vraag hoe aantrekkelijk een gebied of gemeenschap is om er te wonen en/of werken. Binnen dit thema wordt gekeken naar Wijkgericht Werken, Woerden Werkt, Social Return en Afval = grondstof. Door de ingezette vergrijzing, het toenemen van vrije tijd en de opkomst van het thuiswerken neemt het belang van de directe woonomgeving, en alle leefbaarheidsaspecten die daarbij horen, toe. Dit geeft extra gewicht aan het strategisch inzetten van duurzaamheid op het vlak van de leefbaarheid. In het kader van "Slanke overheid, sterke samenleving" vervult de burger hier ook een essentiële rol in.

Wijkgericht Werken

Het beleidsterrein Wijkgericht Werken is een methodiek om de leefbaarheid in wijken, dorpen en buurten te verbeteren passend bij het uitgangspunt Slanke Overheid, Sterke Samenleving. De basis voor de te ontwikkelen aanpak op leefbaarheid vindt zijn oorsprong in het beleid Wijkgericht Werken, het collegeprogramma en het coalitieakkoord. Of een inwoner zich prettig voelt in zijn woonomgeving, of juist niet, hangt af van meerdere factoren. Op grond van de volgende vijf indicatoren wordt leefbaarheid gedefinieerd:

<i>Indicatoren</i>	<i>Factoren</i>
1. Voldoende voorzieningen	Wijkaccommodaties, scholen, winkels, parkeerfaciliteiten, openbare verlichting
2. (sociale) Veiligheid	Inbraak, drugsgebruik, vandalisme, verkeer
3. Milieu	Zwerfvuil, verontreiniging, luchtkwaliteit, geluidsoverlast
4. Kwaliteit Openbare Ruimte	Straatbeeld, verloedering, leegstand, autowrakken, kapotte speeltoestellen, onderhoud parken / straten / groen
5. Sociale Kenmerken	Buurtcontacten, burenhulp, gezondheidskenmerken, aanspraak Wmo

Welke acties er moeten plaats vinden en de urgentie daarvan verschilt per uiteraard per wijk en dorp. Met input van de inwoners van de wijken en dorpen worden wijkagenda's opgesteld waarin de verschillende activiteiten in worden vastgelegd. Wijkgericht werken.

Woerden werkt

De landelijke economie met haar arbeidsmarkt is in beweging. De economie gaat slechter en de werkloosheid stijgt. Dat is in Woerden niet anders. Het aantrekken van de economie in Woerden, zodat een vitale economie op lokaal niveau wordt nagestreefd, heeft voordelen voor vele doelgroepen. De gemeente kan hierin een aanjagende en faciliterende rol in vervullen. Met dit in het achterhoofd is de projectgroep "Woerden werkt" geformeerd. De projectgroep is gestart met een brede brainstorm waar gekeken is naar nieuwe ideeën, activiteiten of onderwerpen die ten goede komen aan de economie van Woerden. Hierbij is gekeken naar een zgn. triple helix verbinding tussen de drie O's: Onderwijs, Ondernemers en Overheid. De overheid kan, als speler van deze driehoek, een faciliterende rol innemen bij het leggen van verbindingen tussen de partijen waarbij het de bedoeling is dat andere spelers hun weg zelf kunnen vervolgen. De gemeente neemt dan hooguit nog een ondersteunende rol in. De vier deelprojecten die uit de brainstorm naar voren kwamen zijn: Business Coach, Energieteams, Kaasacademie en Toer de Woerden. Het effect van alle deelprojecten is dat de economie en de arbeidsmarkt van Woerden aantrekt en dit heeft een positief effect op de leefbaarheid.

Energieteams

In dit duurzaamheidsplan wordt met name ingezoomd op het deelproject "Energieteams". Dit project houdt in dat in samenwerking met Ferm Werk, woningcorporatie Groen West, het lokale bedrijfsleven (doe 't zelf winkels, installateurs, aannemers) en eventueel het onderwijs één of meer energieteams worden opgezet die laagdrempelig adviezen geven over eenvoudige energiebesparing in huishoudens en in het verlengde daarvan complexere energiebesparende aanpassingen realiseren. Een energieteam bestaat uit een vijftal personen met een afstand tot de arbeidsmarkt (Wet werk en bijstand en Wet sociale werkvoorziening) en een meewerkend voorman/vrouw vanuit Ferm Werk. Het energieteam adviseert en pas eenvoudige aanpassingen toe; meer complexe aanpassingen zoals dak- en muurisolatie kunnen in samenwerking met externe installateurs en aannemers worden gerealiseerd.

Social Return

Social Return On Investment (SROI) heeft als uitgangspunt dat de investeringen van de gemeente naast de ingekochte diensten, werken of goederen ook zorgen voor een sociale toegevoegde waarde. Dit kan bijvoorbeeld doordat opdrachtnemers een deel van de werkzaamheden laten uitvoeren door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ook kunnen opdrachtnemers kiezen voor een andere invulling van deze sociale toegevoegde waarde. Een voorbeeld hiervan is dat de opdrachtnemer het onderhoud van een speelplaats op zich neemt. Dit levert voor de gemeente een besparing op welke vervolgens weer ingezet kan worden voor sociale doelstellingen.

Afval = grondstof

Van de totale hoeveelheid huishoudelijk afval die in Woerden vrijkomt belandt 44% in de verbrandingsoven. Ofschoon bij de verbranding groene energie wordt teruggewonnen, gaan er een hoop kostbare en herbruikbare grondstoffen verloren. Dat is zonde, want grondstoffen worden door de toenemende vraag steeds schaarser. In het belang van duurzaamheid is het zaak zoveel mogelijk afval als grondstof in te zamelen, zodat verspilling van grondstoffen wordt tegengegaan, en bovendien een grotere bijdrage geleverd wordt aan het tegengaan klimaatverandering (CO2-reductie). In het afvalbeheerplan is de koers uitgestippeld voor de afvalinzameling van Woerden voor de periode 2013 - 2017. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat afval als grondstof wordt beschouwd. We moeten van afvalinzameling naar grondstoffeninzameling. Niet alleen omdat daarmee het milieu gediend is, maar ook de portemonnee. Immers grondstoffen leveren geld op, en voor afval moet worden betaald. Aan het afvalbeheersplan zijn verschillende maatregelen gekoppeld. Zie voor meer informatie het Afvalbeheerplan 2013-2017.

PROJECT EN DOELSTELLING:	MAATREGELEN:	VERANTWOORDELIJK	EXTRA BUDGET		CHECK/ACT
Wat willen we bereiken	wat doen we om dit te realiseren	teammanager + projectleider	€100.000	 	<i>Stand van zaken</i>
AFVALBEHEERPLAN 2013-2017	 Pilot omgekeerd inzamelen in Kamerik en deel van Snel en Polanen (nov 2013-mei 2014)	Arij Groenendaal	n.v.t.		<i>Stand van zaken:</i> Een groot aantal maatregelen staat gepland voor 2013-2014.

<p><i>Doelstelling:</i> In 2017 65% van het huishoudelijk afval van Woerden inzamelen als grondstof en maximaal 35% van het afval ongescheiden inzamelen als restafval. Deze doelstelling zoveel mogelijk realiseren met bronscheiding (afval scheiden waar het vrij komt).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Restafval: plaatsing ondergrondse containers voor 15.000 huisaansluitingen • Gft-inzameling middels groene minicontainer (stoppen met ondergrondse gft-inzameling) • Papierinzameling middels blauwe minicontainer en ondergrondse papiercontainers. • Plasticinzameling met bruine minicontainer en ondergrondse containers (plastic herozak verdwijnt) • Stimuleren van zelf brengen grof afval naar milieustraat; 12x per jaar gratis aanbieden. Voor ophalen worden kosten gerekend. 				<p><i>Check/act:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Evaluatie pilot omgekeerd inzamelen in september 2014. Daarna collegebesluit over uitrollen omgekeerd inzamelen. - Voortgang doelen afvalbeheerplan wordt jaarlijks gerapporteerd in de jaarrekening. - Tussenevaluatie medio 2015.
<p>WOERDEN WERKT: ENERGIETEAMS (dit deelproject is gerelateerd aan "Mijn Groene Hart Energie" uit hoofdstuk 4 Duurzame Gebruikers)</p> <p><i>Overall doelstelling "Woerden werkt":</i> Creëren van vitale economie in Woerden</p> <p><i>Doelstellingen deelproject "Energieteams":</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Bevordering bewustwording duurzaamheid, vermindering energie gebruik, vermindering CO2 uitstoot - Bevordering re-integratie bijstandsgerechtigden met afstand tot arbeidsmarkt - Stimulering lokale economie door doe 't zelf winkels, installateurs en aannemers te laten participeren - Besparing energiekosten: positief inkomenseffect huishoudens laag inkomen 	<ul style="list-style-type: none"> • Energieteams bezoeken huishoudens om adviezen te geven over mogelijkheden tot energiebesparing • Energieteams passen eenvoudige aanpassingen toe (aanbrengen isolatiemateriaal, waterbesparende kranen, spaarlampen etc.) • Meer complexe aanpassingen zoals dak- en muurisolatie kunnen in samenwerking met externe installateurs worden gerealiseerd • Indien het project aansluit kan het na afronding (januari 2015) worden voortgezet en uitgebreid door Ferm Werk 	<p>Lisette Brekelmans/ Gerard Kraaijkamp</p>	<p>Inzet vanuit budget duurzaam nog bepalen</p>		<p><i>Stand van zaken:</i> Op dit moment wordt het projectplan opgesteld en worden contacten gelegd met relevante partijen.</p> <p><i>Check/act:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Maart 2014: aankondiging en feestelijke start van het project -Maart-december 2014: uitvoering -Januari 2015: Feestelijke afsluiting en afspraken maken over vervolg
<p>SOCIAL RETURN ON INVESTMENT</p> <p><i>Doelstelling:</i> Investerings van de gemeente zorgen naast de ingekochte diensten, werken of goederen ook voor een sociale toegevoegde waarde</p>	<p>Beleidsnotitie over Social Return opstellen en vaststellen</p>	<p>Nog nader te bepalen</p>	<p>n.v.t.</p>		<p><i>Stand van zaken-Check/act:</i> Er wordt medio 2014 een beleidsnotitie over Social Return opgesteld (verwachting is dat deze niet voor gemeenteraadsverkiezingen gereed is).</p>

Bijlage 1: Stand van zaken rond stimuleringsregelingen (overzicht d.d. 14 november 2013)

Subsidie kan worden gebruikt als financieel instrument om maatschappelijk gewenste effecten op het gebied van duurzaamheid te realiseren. Subsidies worden gezien als een middel en zijn geen doel op zich. Projecten die innovatief en multidisciplinair zijn, met een voorbeeldwerking, hebben over het algemeen de meeste kans op subsidie. Vanuit de gemeente wordt per project bezien wat de mogelijkheden zijn. Het kan hierbij zijn dat de gemeente al bezig is met een bepaalde activiteit waarvoor subsidie beschikbaar is. Ook kunnen nieuwe initiatieven opgepakt worden om aanspraak op een bepaalde subsidie te kunnen maken. Waar mogelijk (bijvoorbeeld bij een aanvraag omgevingsvergunning) attendeert de gemeente inwoners en ondernemers over stimuleringsregelingen.

Stimuleringsregelingen op Europees niveau

De Europese Unie biedt subsidieprogramma's waar gemeenten aanspraak op kunnen doen. Eén van de Europese doelstellingen voor 2020 is "klimaatverandering en duurzame energievoorziening". In de EU subsidieprogramma's 2014-2020 wordt daarom onder meer ingezet op Biobased Economy, energie-efficiëntie, hernieuwbare bronnen en CO2 reductie. Dit krijgt vorm in verschillende Europese subsidieprogramma's, zoals EFRO – Kansen voor West, Horizon2020, INTERREG en LIFE+. Gemeenten zijn niet altijd meer direct begunstigde maar vervullen steeds vaker een faciliterende rol. Met name op het gebied van duurzaamheid wordt draagvlak voor projecten belangrijk geacht. Op dit moment loopt er geen duurzaamheidsproject binnen de gemeente Woerden dat gesubsidieerd wordt door de EU.

Stimuleringsregelingen op rijksniveau

Het Rijk biedt voor gemeenten weinig mogelijkheden op het gebied van duurzaamheid. Voor bedrijven die winst maken zijn verschillende fiscale regelingen om voordelig te investeren in energiezuinige technieken en duurzame energie, zoals de Energie-investeringsaftrek (EIA), de VAMIL/MIA en Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+). De precieze fiscale voordelen verschillen per bedrijf. Het is voor ondernemers dan ook raadzaam de mogelijkheden met de (eigen) financieel adviseur of accountant te bespreken. Er zijn incidenteel stimuleringsregelingen voor woningbezitters; zie het overzicht op www.energiesubsidiewijzer.nl. Voorheen waren er mogelijkheden voor bijvoorbeeld de aanschaf van zonnepanelen maar deze regeling is inmiddels gesloten. Momenteel kunnen inwoners terecht bij (groene) banken voor een duurzame lening of groenhypotheek.

Energieakkoord

Ruim 40 partijen waaronder de nationale overheid hebben in september 2013 het energieakkoord afgesloten. In dit akkoord zijn vele maatregelen afgesproken voor verschillende doelgroepen. De daadwerkelijke uitwerking van dit akkoord vindt op dit moment plaats. Wat dit precies gaat betekenen in het licht van de stimuleringsregelingen moet op afzienbare termijn nog duidelijk worden.

Stimuleringsregelingen op provinciaal niveau

De provincie Utrecht biedt incidenteel subsidiemogelijkheden voor de gemeente op het gebied van duurzaamheid. Een stimuleringsregeling van de provincie Utrecht voor agrariërs is "asbest eraf, zonnepanelen erop". Deze subsidieregeling is per 1 juli 2013 opengesteld en loopt t/m 1 september 2014 (zie www.asbestvanhetdak.nl). Er zijn op dit moment geen andere provinciale subsidies bekend op het gebied van duurzaamheid.

Stimuleringsregelingen gemeente Woerden

Duurzaamheidsbudget

De gemeente Woerden verstrekt geen subsidie, maar stimuleert duurzaamheid door een Duurzaamheidsbudget: de raad heeft hiervoor een jaarlijks budget van € 100.000,- beschikbaar gesteld. Bij de besteding van dit budget is het uitgangspunt dat duurzaamheid bedrijfseconomisch moet renderen; een initiatief beklijft alleen als het zonder subsidie kan bestaan. In bepaalde gevallen kan vanuit duurzaamheidsbudget ondersteuning worden gegeven aan projecten "die net dat extra zetje nodig hebben" om van de grond te komen. De raad wordt door een raadsinformatiebrief tweejaarlijks op de hoogte gehouden van projecten die mede van de grond zijn gekomen door een financiële ondersteuning vanuit dit budget. Ook in dit actieprogramma wordt dit inzichtelijk gemaakt: zie hiervoor de tabellen van projecten/activiteiten die bij ieder thema zijn opgenomen.

Duurzaamheidslening

Daarnaast heeft de raad een speciaal fonds ingesteld voor de duurzaamheidslening met als doel duurzame energiebesparende maatregelen voor een eigen woning of verenigingsgebouw te stimuleren. Jaarlijks is hiervoor € 100.000,- beschikbaar. Een lening kan aangevraagd worden voor bedragen tussen de € 2.500,- en € 15.000,- met een looptijd van 10 of 15 jaar (afhankelijk van het bedrag). De volgende energiebesparende maatregelen kunnen met deze lening worden gefinancierd: warmtepomp, zonnepanelen, zonneboiler, microwarmtekrachtsystemen, isolatie van gevel/dak/vloer/ramen, warmteterugwinning uit ventilatie of douchewater, en vegetatiedaken. Zie voor meer informatie www.woerden.nl

(wijzigingen/aanvullingen voor dit actieprogramma duurzaamheid graag mailen naar: kers.f@woerden)